

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUK GELİN OLARAK EVLİLİK YAPMIŞ KADINLARIN RUH SAĞLIĞININ
ARAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
AYHAN EKİCİ

GAZİANTEP - 2018

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUK GELİN OLARAK EVLİLİK YAPMIŞ KADINLARIN RUH SAĞLIĞININ
ARAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

AYHAN EKİCİ

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. CAN TUNCER

GAZİANTEP – 2018

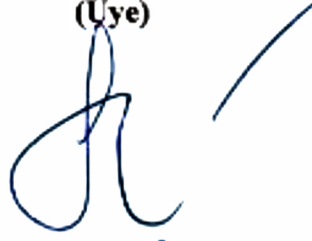
KABUL VE ONAY

Ayhan EKİCİ tarafından hazırlanan “Çocuk Gelin Olarak Evlilik Yapmış Kadınların Ruh Sağlığının Araştırılması” başlıklı bu çalışma 18/04/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Can TUNCER
(Başkan)

Doç. Dr. Şaziye Senem BAŞGÜL
(Üye)

Dr. Öğ. Üyesi Mehmet DİNÇ
(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım./...../.....

.....
Enstitü Müdürü

TEZ VE ETİK BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunulan “Çocuk gelin olarak evlilik yapmış kadınların ruh sağlığının araştırılması.” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve tez içerisinde başka kaynaklardan kopyalanmış olan kısımları tırnak içerisinde alarak izin alınan kaynağı belirterek kullanıldığını, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtirim.

Bu tezin kabulünden önce herhangi bir yerde yayınlanmadığını, tezin hazırlanmasında kendim dışında Prof. Dr. Can TUNCER’in katkısı olduğunu, bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmamın olmadığını beyan ederim.

.../.../2018

Ayhan EKİCİ

ÖZET

Çağımızda çocuk gelin problemi dünyanın birçok ülkesinde güncelliğini koruyan bir problem olarak karşımıza çıkmakta, gerekli yasal tedbirlerin alınmasına karşın sorunun temelden çözülemediği görünmektedir. Çocuk gelin sorunu sadece yasal düzenlemelerle ilgili bir sorun olmanın dışında, kişilerin genel olarak sağlığını, ruh sağlığını etkileyen sosyokültürel ve geniş kapsamlı bir sorun olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, çocuk gelin kavramı, evlilik kavramının içeriği, çocuk gelin sorunu genel sağlık ve özellikle ruh sağlığı yönünden incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda, çalışmaya katılan (geçmişte erken evlilik yapmış olan) kadınların %67,7'si sağlık sorunlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Sonuçlara göre erken evliliğin araştırmaya katılan bireylerin %84,6'sının genel sağlığını olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır. Erken evliliğin ruhsal yönde katılımcıları nasıl etkilediği sonucuna göre, katılımcıların %96,9'unun ruhsal sağlıklarını olumsuz etkilediği bulunmuştur. Katılımcıların evlilik ile ilgili bilgilerine baktığımızda ise 65 kişiden 63'ünün evlilik hakkında bilgileri olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Genel olarak sonuçların, erken yaşta evliliklerin çocuk gelinleri genel olarak ruhsal açıdan olumsuz etkilediği görülmektedir. Araştırmada elde edilen bulguların, toplumsal bir sorun olarak ele alınan çocuk gelinlere yönelik psikososyal müdahalelerin yapılandırılmasına önemli katkılar sağlayabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelin, Evlilik, Kadın, Ruh Sağlığı.

ABSTRACT

Child bride problem is unfortunately a big problem worldwide. Although there have been numerous preventive and protective legislations as well as regulations, deficits regarding this phenomenon have been remained unresolved. Additionally, the concept of “child bride” and “forced to get married at earlier ages” involve wide spectra including legal, sociological, psychological and cultural factors. Because of the severity and prevalence of this issue, further research has great importance in terms of understanding the risk factors as well as results of child bride in Turkey so as to depict the current status of this problem.

This study aimed to research the psychosocial implications of being a child bride, which is mainly and previously elaborated with sociocultural, psychological as well as health-related factors.

The participants in this study were the women currently living in Hakkari (N=65). Both sociodemographic information form and semi-structured interview were conducted for data analyses. Based on the results of this study, which also included the direct statements of the participants about their experiences, women reported health problems and reported that their mental health got worse because of being a child bride.

Keywords: Child Bride, Marriage, Women, Mental Health.

TEŞEKKÜR

Tez danıőmanım Prof. Dr. Can TUNCER destekleri için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
-------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Çocuk Gelin Kavramı ve Dünyada Ve Türkiye’de Çocuk Gelinler Sorunu	4
2.1.1.Çocuk Gelin Kavramı	4
2.1.2. Evlilik Ve Ruh Sağlığı.....	6
2.1.3. Dünyada Çocuk Gelinler Sorunu	9
2.1.4. Türkiye’de Çocuk Gelinler Sorunu.....	11
2.1.5. Çocuk Gelinler Sorununda Sosyokültürel Faktörler.....	17
2.2. Kadınlarda Ve Kız Çocuklarında Ruh Sağlığı	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADINLAR ve KIZ ÇOCUKLARINDA TOPLUMDA YÜKLENEN ROLLER VE ŞİDDETE YÖNELİK DAVRANIŞLAR TEMELİNDE RUH SAĞLIĞI KAVRAMI..... 26

- 3.1. Yüklenen Roller ve İşlevleri..... 26
- 3.2.Kültürel Özellikler ve Önyargılar..... 34
- 3.3. Şiddet..... 41
- 3.4.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 45
- 3.5. Ülkemizde Yapılan Çalışmalar..... 47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ ve YÖNTEMLER 50

- 4.1. Araştırmanın Sayıltıları / Varsayımları 50
- 4.2. Araştırmanın Yöntemi 50
- 4.3. Araştırma Evreni 50
- 4.4. Örnekleme Tekniği..... 50
- 4.5. Örneklem Büyüklüğü 50
- 4.6. Örneklem İçin Dâhil Olma ve Dışta Kalma Ölçütleri 50
- 4.7. Ölçme Araçları 51
 - 4.7.1. Anket Soruları..... 51
 - 4.7.2. Yarı Yapılandırılmış Nitel Görüşme Formu..... 52
- 4.8. Araştırmanın Sınırlılıkları 52
- 4.9. Araştırmanın İşlem Yolu 52

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI 53

- 5.1. Katılımcılara Ait Sosyodemografik Bulgular..... 53

5.2. Katılımcıların Evlilik Hakkındaki Görüşleri.....	57
5.3. Katılımcıların Eşinin-Eşinin ailesinin ve Kendi Ailesinin Tutumlarına ilişkin Bulgular.....	59
5.4. Katılımcıların Erken Yaşta Çocuk (eğer varsa) Sahibi Olmaları Evliliklerini Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular.....	61
5.5. Katılımcıların Ruh ve Fiziksel sağlığına ilişkin Bulgular.....	62

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	66
KAYNAKÇA.....	70
EKLER.....	75
Ek 1. Sosyo-Demografik Özellikler ve Nitel Görüşme Formu.....	75
Ek 2. Etik Kurulu Kararı.....	77

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Katılımcıların Yaş Gruplarının Betimleyici İstatistikleri.....	53
Tablo 2. Katılımcıların Evlendiği Yaş Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri	53
Tablo 3. Katılımcıların Medeni Durumunun Betimleyici İstatistikleri	54
Tablo 4. Kadınların Evlenme Şeklinin Betimleyici İstatistikleri	54
Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Düzeylerinin Betimleyici İstatistikleri.....	55
Tablo 6. Katılımcıların Çocuk Sayısının Betimleyici İstatistikleri	55
Tablo 7. Katılımcıların Aile İçinde Kararları Kim Alır Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri.....	56
Tablo 8. Katılımcıların Evlendiklerinde Evlilikle İle İlgili Bilgisinin Yüzdesel Dağılımı	18
Tablo 9. Katılımcıların Eşinin-Eşinin Ailesinin ve Kendi Ailesinin Tutumlarının Yüzdesel Dağılımları	59
Tablo 10. Katılımcıların Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olmak Evlilikleri Etkileme Durumları	61
Tablo 11. Katılımcıların Ruhsal veya Bedensel bir Rahatsızlığı Olma Durumunun Yüzdesel Dağılımları	62
Tablo 12. Katılımcıların Erken Yaşta Yapmış Oldukları Evliliklerin Sağlık Durumlarını Etkileme Durumunun Yüzdesel Dağılımları	63
Tablo 13. Katılımcıların Erken Yaşta Yapmış Oldukları Evliliklerin Ruh Sağlıklarını Etkileme Durumunun Yüzdesel Dağılımları.....	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Çocuk Gelin Oranının Ükelere Göre Dağılımı.....	10
Şekil 2. Çocuk Gelinlerin Yıllara Göre Dağılımı	12
Şekil 3. Yıllara Göre Çocuk Anne Sayısı ve Oranları	13
Şekil 4. Çocuk Gelin Sorununda Kentsel ve Kırsal Kesim Ayrımı.....	18
Şekil 5. Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Özelliklerin Oranlarının Yaş Gruplarına ve Kent Kır Ayrımına Göre Dağılımı	21
Şekil 6. Türkiye’de Çocuk Gelin Yüzdelerinin Bölgelere Göre Dağılımı	23

KISALTMALAR LİSTESİ

DSM	: Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
KEFEK	: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde çocuk gelin sorunu kritik toplumsal bir sorun olarak görülmektedir. Çocukların bu durumdan kurtulması adına yapılan çalışmalar mevcut olsa da sorunun kökensele çözümüne için bu çalışmalar yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla sorunun giderilmesi açısından çocuk gelin probleminin sosyolojik, toplumsal alt yapısı sağlıklı bir biçimde kavranması gerekir.

Çağımızda özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde kadına yönelik cinsel istismar, şiddet ve toplumsal baskının var olduğu artık kabul gören bir durumdur. Türkiye’de görülen çocuk yaşta evlendirilme durumunun da kadına yönelik bir istismar olduğu ifade edilmektedir. Kız çocukları küçük yaşta, yasalara aykırı bir biçimde evlendirilmekte, travmatik deneyimlere ve ruh sağlığı problemlerine zemin oluşturabilmektedir (Yüksel, 2011).

Çocuk gelin sorununun başlıca nedenleri arasında eğitimsizlik, ekonomik sıkıntı, yanlış gelenekler, dogmatik inançlar olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle ataerkil yapının baskın olduğu toplumlarda kadının değersizleştirilmesi ve ötekileştirilmesi olarak algılanabilecek bir biçimde kadına gizil veya açık bir biçimde eşinin isteklerini yerine getirmesi gereken, doğurganlığıyla ön plana çıkan bir insan gözüyle bakılması söz konusu problemi derinleştirmektedir. Öte yandan eğitimsiz ailelerin çocuklarını erken evlendirmesi sık rastlanan bir durumdur. Ekonomik ve eğitim düzeyleri bakımından alt seviyelerde olan ailelerin çocuklarını erken yaşta evlendirmeyi tercih ettiği görülmektedir. Örneğin, ekonomik açıdan düşük seviyede olan aileler kız çocuklarını erkenden evlendirme yoluna giderek çocuklarının maddi külfetleri üzerlerinden atmış olmaktadır (Çakmak, 2009).

Çocuk gelin sorunu bir yönüyle kadın kimliği üzerindeki baskı ve şiddetin bir parçası olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde kadına yönelik sözlü ya da fiziksel ve cinsel istismar yadsınamaz bir gerçektir. Çocuk gelin sorunu ile benzer olarak gelişmekte olan ülkelerde kadına yönelik istismar ve şiddete daha sık rastlanmaktadır. Bu durum kadınların psikososyal işlevselliklerinde önemli ölçüde tahribata yol açmaktadır. Ayrıca, kadın toplumsal cinsiyet anlayışından dolayı bir

takım toplumsal olumsuzluklarla ve dezavantajlarla yüzleşmek durumunda kalmakta, erkeklere oranla daha fazla ve ağır ruhsal problemlere maruz kalmaktadır (Orçan, 2008; Yüksel, 2011).

Özellikle literatürde ve TÜİK araştırmalarında kadınların yüzleştiği şiddet, cinsel istismar, çocuk gelin, travma sorunları konu alınmıştır (TUİK, 2014). Bu araştırmalardan çıkan verilerin daha iyimser rakamlar verdiği ve bunun sebebi olarak kadınların katıldığı çalışmalarda korku hissetmelerinden kaynaklı olarak yanlış olabileceği düşünülmektedir. Kadını ruhsal problemlere iten toplumsal sorunlar ve çocuk gelin sorununda ortaya çıkan veriler sadece kayıtlara geçen ve uygulama yapılan sahalardan elde edilen veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kırsal kesimde ve az gelişmiş bölgelerde çocuk gelinler ve kadına yönelik her türden istismar kayıtlara geçmemektedir. Öte yandan bu durumun görece kanıksandığı bölgelerin de varlığı düşünüldüğünde sorunun boyutu artmaktadır.

Kadınlar, kavramsal olarak 18 yaşın altındayken evlilik yapmaları halinde çocuk gelin olarak değerlendirilmektedir. Yaygınlığı ve biçimsel formları toplumlara göre farklılık gösterse de bu tür evlilikler, günümüzde varlığını sürdüren önemli sosyal sorunlardan biridir. Nedenleri arasında başta kültürel ve ekonomik nedenler gelmektedir. Türkiye’de ‘çocuk gelinler’ uzun yıllardan beri var olan bir olgudur. Genelde ataerkil ve geleneksel toplum yapısının rol oynadığı ‘çocuk gelinler’ olgusu, toplum dinamiğinde yol açtığı çarpıcı sonuçlar bakımından üzerinde durulması gereken ve biyopsikososyal çerçevede ele alınmasının önem arz ettiği bir konudur (Yüksel, 2011).

Çocuk gelinler konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, anne ve çocuk sağlığı üzerine etkileri, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler, Dünyada ve Türkiye’de çocuk gelin olmaya giden yolda etkili olan faktörlerin araştırılarak önlemeye ilişkin çalışmaların yapılandırılması gerektiği savunulmaktadır (TBMM KEFEK, 2009). Çocuk gelinler ve gebelik sorunları bu dönemde anne-bebek iletişiminin önemi, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesinin yaygınlığı, sakıncaları ve nedenlerinin araştırılması, çocuk gelinlerde doğurganlık özellikleri ve Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarı ile ilişkisi konularında çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, araştırıldığı üzere, çocuk

gelinlerin ruh sağlığıyla ilgili belirgin bir çalışmanın olmadığı veya uluslararası literatürde az sayıda çalışmanın yapıldığı görölmektedir.

Bu doğrultuda, çalışmanın amacı olarak, Hakkâri ilinde 18 yaşın altında ocuk gelin olarak evlilik yapmış olan değişik yaş gruplarındaki kadınların ruh sağlığının araştırılması belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ocuk gelinlerde ruh sağlığı konusu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk Gelin Kavramı ve Dünyada Ve Türkiye’de Çocuk Gelinler Sorunu

Çalışmanın kavramsal çerçevesi olarak ilk ele alınan kavram çocuk gelin kavramı olarak belirlenmiş ve söz konusu sorunun hem Türkiye hem de diğer ülkelerdeki sonuçları değerlendirilmiştir.

2.1.1.Çocuk Gelin Kavramı

Erken yaşta evlilik kavramını ele aldığımızda; bireyin ruhsal ve fiziksel gelişimini tamamlamadan yaptığı evlilikler ‘erken evlilik’ olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk dönemi 18 yaşına kadar olan dönem olarak tanımlanmaktadır. Bir kişinin erişkin gibi düşünüp yaşayabilmesi için bedensel, ruhsal ve zihinsel olarak belirli bir olgunluğa gelmesi gerekmektedir (Çakmak, 2009).

Uluslararası belgelere göre, 18 yaşının altında yapılan her evliliğe “çocuk evliliği” ve evlenen kıza “çocuk gelin” denilmektedir (Çakmak, 2009). ‘Erken evlilik’ kapsamı içinde çocukların farkında olmadan yaptıkları ya da zorlandıkları evlilikler yer almaktadır. Çocuk evliliği kavramı yasal bir tabiri imlememektedir. Başka bir deyişle çocuk evliliği hukuki şartlara uygunluk anlamında kullanılmamakta sosyolojik bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere çocuk gelinler dünyanın birçok yerinde toplumsal bir sorun olmaya devam etmektedir. Uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşın altında yapılan her evliliğe çocuk evliliği ve evlenen kıza da çocuk gelin denilmektedir (Çakmak, 2009).

Dünyada evlenme yaşı ve oranları bir toplumun gelişmişlik göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Erken evliliklerin görüldüğü yerlere bakıldığında çoğunlukla gelişmekte olan ve ataerkil kültürün baskın olduğu bölgeler karşımıza çıkmaktadır. Dünya’da çocuk evliliği göstergelerine bakıldığında, halen tüm dünyada 20-24 yaş grubunda olan kadınların %36’sı 18 yaşın altında evlenen veya birlikte yaşayan kişilerden oluşmaktadır (UNICEF, 2006).

Gelişmek için yetişkinlerin ve toplumun desteğine, korumasına ihtiyaç duyan çocukların, yetişkinlerle benzer rol model kalıplarına sokulup, evlendirilmeleri ve onlardan hazır olmadıkları ve üstlenemeyecekleri bir sorumluluğun beklenmesi bir çocuk hakkı, kadın hakkı ve insan hakkı ihlali olduğu kabul edilmiştir. Çocuk evliliklerinin sonuçları şu şekilde sıralanabilmektedir (TBMM KEFEK, 2009):

- Çocukların evlilik yolu ile ihmal ve istismar edilmesi çocuğun gelişiminin kesintiye uğratılmasına neden olmaktadır.

- Evlilik yolu ile çocukların eğitimden uzaklaştıkları, eğitimsizliğin de çocukların gelecek yaşantılarında yoksulluk ve yoksunluk içinde bir hayat sürdürmelerine neden olmaktadır.

- Çocukların evlilik içinde, cinsel istismara maruz kaldıkları üreme sağlıklarının risk altına girdiği bilinmektedir.

- Çocukların erken yaşta hamilelik nedeniyle, düşük, kürtaj, doğum sürecinde yaşadıkları olumsuz deneyimler kronik fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları yaşamalarına neden olmaktadır.

- Erken yaş evliliklerinde; depresyona girme, intihar teşebbüsü, sosyal hayattan çekilme gibi ruhsal sağlık sorunlarının yanı sıra, madde kullanımı, sık partner değiştirme, fuhuş, öfkeyi kontrol edememe, şiddete başvurma, gözlemlenen riskli davranışlardandır.

Çocuk evlilikleri, erkek ve kız çocuklarının her ikisini de ilgilendirmekle beraber, Türkiye’de yapılan erken evliliklere bakıldığında kadınlarla erkekler arasında çok önemli bir farkın olduğu görülmektedir. Kadınlar hayata daha erken başlamaktadır. Ailede bir işte çalışma kadınlardan ziyade erkeklerden beklenen bir durum olduğundan, erkeklerin iş bulana kadar evlenmelerinin pek tercih edilmemesi bu farkın ortaya çıkmasında etkilidir (Orçan, 2008). Kız çocuklarının ne sebeple olursa olsun yetişkinliğe adım atmadan evlendirilmesi hem sosyolojik bakımdan hem de ruhsal ve fiziki sağlık bakımından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bunun ilgili uluslararası yasal mevzuatlarda çocuk evliliği şiddet kapsamında değerlendirilmektedir.

2.1.2. Evlilik Ve Ruh Sağlığı

Evlilik insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Evlilik, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir. Evlilik kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği karı koca olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan, toplumsal yönden devletin kontrol hak ve yetkisi bulunan, yasal bir ilişki biçimidir (Özgüven, 2000). Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalarla olduğu kadar, toplumsal kurallar, gelenekler ve inançlarla da belirlenmiştir.

“Evlilik, evlenme yeterliliğine sahip olan kimselerin karı-koca olarak birleşmeleri, müşterek ve meşru hayat kurmalarına denir” (Özkan, 2001).

“Evlilik kadın ve erkeğin, hem sosyal hem de hukuki açıdan, içinde yaşadıkları toplumda egemen olan kurallara uygun olarak karşılıklı yükümlülükler üstlenmek suretiyle hayatlarını birleştirmeleri, aile kurup bir arada yaşamaya başlamalarıdır” (Demir ve Acar, 1993).

Aile birliği sürekliliğini evlilik sözleşmesiyle sağlamaktadır. Evlenme, aile ilişkilerini belirli kalıplar içine yerleştirmektedir. Evlilik kavramı, “aile” kavramına göre daha belirgin bir kavramdır. Bir erkek ve bir kadın arasında toplum tarafından onaylanmış ilişki, karşılıklı dayanışma, toplumsal onaylama sonunda gerçekleşen bir sözleşme ve toplumsal yasaklamaların tamamen dışında tutulan cinsel ilişkilerin doyuma ulaştığı bir kaynaşma durumudur (Sardoğan, 2005). Levi-Strauss’a (1967) göre, “kültür ve tabiatın dramatik çatışmasıdır” (Strauss, 1967). Locke’a göre evlilik toplumun temelidir. Evlilik kadınlarla erkeklerin gönüllü anlaşmasıyla kurulur. Aile bağı üremeye ilgili ihtiyaçlara dayanır; çocuğun ihtiyaçları kadınla erkeği evlilik bağıyla bir araya getirir (Locke, 2008).

Evliliğin yapısını açıklamak için onun biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel etkileşim örgüsünü gözlemlemek gerekmektedir. Eşleşme biyolojik bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Bu ihtiyacın sosyal ve kültürel unsurlarla desteklenerek, meşruiyet içerisinde giderilmesi evlilik ile gerçekleşmektedir. Eşleşme biyolojik olsa da, evlilik kültürel bir olgudur. Kültürler, kadın ve erkek arasındaki içgüdüsel çekimi kurum haline getirmektedir. Evlilikteki standartları (farklı) kültürler kadar, insanın

kişiliğinde bulunan iletişim stili ve sorun çözme tarzı, düşünce biçimi de belirler. Bu üç unsur, sosyal bir kurum olan evliliği iki tarafın karşılıklı anlaşmasına dayalı işleyen bir birliktelik haline getirir (Tarhan, 2006).

Evlilik kurumu, insanoğlunun soyunun devamını sağlamaya yönelik bir toplumsal kurumdur. Evlilik, doğurganlığın başladığı ve biçimlendiği bir toplumsal kurum olmasının yanı sıra, aile kurumunun oluşmasındaki aracılığı ile yaşamın sürdürülmesine olan katkısı nedeniyle toplumsal bir nitelik de taşımaktadır. Bu anlamda evlilik kişisel bir olgu olmaktan çok, her aşamasında toplumsal ve kültürel süreçlerden etkilenen bir olgu olma özelliğine sahiptir. Bu önemli kurumun nasıl yaşatılacağı yıllardan beri tartışıla gelen önemli konulardan biridir (Bacanlı, 2001). Evlenme, eşler için bir aile olmanın ilk adımı, evlilik yeni bir yaşam biçimidir. Güçlü ailenin temelinde güçlü evlilikler yatmaktadır. Güçlü bir aile en önemli kaynağını, sağlıklı bir çift ilişkisinden almaktadır (Çelik, 2006).

Toplumda yaşanan evlilik olgusuna kanunlar ne kadar uygun olarak düzenlenirse, ailelerde o kadar güçlü şekilde varlığını korur. Türk Medeni Kanunu'nda, evlilik birliği oluşturmanın koşulları, kuralları, tarafların hak ve yükümlülükleri ayrıntılı olarak tanımlanmıştır (Şahinkaya, 1979). Bu sözleşme eşlere verdiği çeşitli haklarla birlikte yükümlülükler de getirmektedir.

Evlilik hem bireysel hem de toplumsal açıdan, kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı yoldan pek çok işlevi yerine getirir. Bu işlevler biyolojik, psikolojik, ekonomik ya da sosyal içerikli olabilir. Evliliğin temel nitelikleri aşağıda belirtilmiştir (Kasapoğlu, Karkıner vd. 2011):

- Evlilik, doğacak çocukların meşru olarak dünyaya gelmelerine uygun ortamı ve gerekli koşulları hazırlamaktır.
- Yasal bir evlilik, bireylere hukuki bir kimlik ve yeni bir sosyal statü kazandırmaktır.
- Evlilik bağına öngören bazı hakların elde edilmesine olanak sağlamaktır.
- Evlilik yeni ve mutlu bir aile kurma özlemini ve hayallerini gerçekleştirmede önemli bir adımdır.

- Evli eşlerin birlikteliği toplum tarafından da onaylanmaktadır ve destek görmektedir.

- Evlilik, daha iyi yaşam koşullarına ulaşmada ekonomik güç yaratmaktadır.

- Evdeki iş bölümü ve iş birliği, işleri, dolayısıyla da yaşamı kolaylaştırır.

- Evli bireyler toplumun birçok kesiminde daha kolay kabul görmektedir.

- Evlilik bağının öngördüğü bazı rol ve sorumluluklar toplumun beklentileri doğrultusunda, bireylerin davranışlarına denetim ve sınırlılık, yaşamlarına düzen getirmektedir.

- Evlilik, bir ömür boyu birlikte yaşamayı ve yaşamı, paylaşmaya ilişkin verilen bir kararın meşrulaştırılmasıdır.

Bütün yapılan tanım ve açıklamalardan sonra evlilik en geniş anlamıyla şu şekilde tanımlanabilir: Kadın ve erkeğin, hem sosyal ve kültürel hem de hukuki açıdan içinde yaşadıkları toplumda hâkim olan kurallara uygun olarak; “karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşme” (Özgüven, 2000) ile karşılıklı sorumluluklar üstlenmek suretiyle hayatlarını birleştirmeleri, aile kurup bir arada yaşamaya başladıkları yasal bir ilişki biçimidir (Yılmazçoban, 2008).

Sağlık, sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak tam bir iyilik halini içeren durum olarak tanımlanmıştır (DSÖ, 2011). Sağlık bir bütün olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, sağlık hem fiziksel hem de ruhsal olarak donanımlı olmayı ifade eder. Ruh sağlığı ise, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirebildiği, yaşamdaki normal stresle baş edebildiği, üretken, verimli çalışabildiği ve topluma faydalı olması mümkün olan tam bir iyilik hali olarak tanımlanmıştır (DSÖ, 2011).

Bireyin gündelik yaşam aktivitelerini bozucu etkisi olan, hedeflere varmayı veya doyum almayı engelleyen duygu, düşünce ve davranışlar psikolojik bozukluk olarak tanımlanabilir. Dünya sağlığının önemli bir bölümünü oluşturan ruh hastalıkları, ölümcül sonuçlara neden olabilen bu nedenle de üzerinde sıklıkla çalışılan bir konudur. Örneğin, depresyon, dünyadaki ölümcül hastalıklar listesinde

ilk sıralarda yer almaktadır. Buna ek olarak, diğerk psikolojik bozukluklar da sağlığı önemli derecede tehdit etmektedir.

Günümüzde ruh sağlığını etkileyen birincil faktörlerden biri de insanların yakın çevresindeki kişilerin tutumlarıdır. Dolayısıyla hayatı beraber geçirmek üzere evlilik yapan çiftlerin birbirlerinin ruh sağlığını etkilediği görölmektedir. Yapılan yanlış evlilikler ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Ayrıca, psikolojik rahatsızlıkların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında kadınların çok daha fazla psikolojik sorunlar yaşadığı, evliliklerde kadınların daha fazla ruhsal bunalıma sürüklendiği görölmektedir.

2.1.3. Dünyada Çocuk Gelinler Sorunu

Çocuk gelin sorunu yalnızca bir bölge veya ülkeye ait bir sorun olmaktan çok küresel ölçekli evrensel bir sorundur. Öte yandan çocuk gelin sorunu aynı zamanda bir eğitim ve ekonomi sorunu olarak da algılanmaktadır. Nitekim dünya üzerinde çocuk gelin oranlarına bakıldığında iktisadi açıdan yeterli seviyede olmayan gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde çocuk gelinlerin oranı daha yüksek görölmektedir. Bunun aksine iktisadi açıdan yeterli, eğitim kapasitesi yüksek ve nitelikli ülkelerde çocuk gelin oranının azlığı dikkat çekmektedir.

Birleşmiş Milletler İktisadi ve Toplumsal İşler Birimi (2000)'nin Evlilik Modellemeleri Araştırması'na bakıldığında çocuk gelin sorunun gelişmiş ülkelerde çok daha az rastlanan bir durum olduğu, bunun aksine gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde çocuk gelin oranlarının yüksek olduğu vurgulanmıştır. Oranlara bakıldığında Kanada'da çocuk gelin oranının %1'in, ABD'de %4'ün İngiltere'de %2'nin Fransa, Finlandiya, İsveç Japonya gibi ülkelerde de%1'in altında olduğu görölmektedir. Benzer bir biçimde İspanya ve İtalya'da bu oran %3'ün altındadır. Komşumuz Yunanistan'da bu oran %6'nın altında seyretmektedir. Ülkelerin gelir ve eğitim seviyesi düştükçe çocuk gelin oranında da artış gözlemlenmektedir. Örnek olarak Azerbaycan'da çocuk gelin oranı %12 civarındadır. Yine benzer bir biçimde Lübnan, Mısır, Arjantin, Şili, Peru gibi ülkelerde oranlar %10- %16 arasında seyretmektedir. Çocuk gelin oranının en yüksek olduğu ülkeler; Nijer, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Afganistan, Bangladeş gibi gelişmemiş ülkelerdir.(World

Marriage Patterns, 2000). Şekil 1’de çocuk gelin oranının ülkelere göre dağılımı verilmiştir.

Ülke	Çocuk evliliklerin sıklığı (%)
Kanada	0,6
Amerika	3,9
İngiltere	1,7
Finlandiya	0,6
İsveç	0,4
Japonya	0,7
Fransa	0,6
Azerbaycan	12,0
Nijer	61,9
Hollanda	2,4
Belçika	1,6
Almanya	1,2
İtalya	3,0
İspanya	2,3
Portekiz	5,7
Yunanistan	5,5
Arjantin	12,4
Afganistan	53,7

Şekil 1. Çocuk Gelin Oranının Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: Özcebe ve Biçer, 2013

Şekil 1’de görüldüğü üzere Kanada, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde çocuk gelin oranı düşük iken Nijer ve Afganistan gibi gelişmemiş ülkelerde oran oldukça yüksektir. UNICEF’in yaptığı araştırmalara göre dünya üzerinde 700 milyon çocuk gelin bulunmaktadır. Bu durum konunun küresel bir sorun olduğunun altına çizmektedir. Özellikle batıdan doğuya gidildikçe çocuk gelin sorununun derinleştiği görülmektedir. Orta doğu ve Afrika ülkelerinde çocuk gelinler çok daha küçük yaşlarda olabilmektedir. 10- 12 yaş grubunun altında kız çocuklarının evlendirildiği görülmektedir.

2.1.4. Türkiye’de Çocuk Gelinler Sorunu

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de çocuk yaştaki evlilikler yüksek oranda seyretmektedir. Bu evlilikler hukuki olarak değil sosyolojik olarak yapılan evliliklerdir. Ülkemizde bu evlilikler dini (imam) nikâha dayanarak yapılmaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nun 124. Maddesinde “Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir” denilmektedir. Görüldüğü gibi Medeni Kanun’a göre 17 yaşını doldurmamış birinin evlenebilme yetkisi yoktur. Ancak bazı olağanüstü durumlarda, on yedi yaşını doldurmamış bir kız hâkim kararıyla evlenebilmektedir.

Türk Ceza Kanunu’nun 104. maddesine göre “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”. Şu durumda on beş yaşında bir kızla cinsel ilişkide bulunan imam nikâhlı eş, şikâyet edilmediği sürece cezalandırılmamaktadır. Bu kanun maddesiyle, Türk Ceza Kanunu’nun örtülü olarak evlilik yaşını on sekiz yaşın altında tuttuğu görülmektedir (Çakmak, 2009).

Çocuk Koruma Kanunu ise çocuğu “on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlamaktadır. Kanunlar arasında görülen bu çelişkiler çocuk gelin sorunuyla ilgili verilen mücadelelerin sonuçsuz kalmasına sebep olmaktadır.

Elvan Aydemir tarafından hazırlanan Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) raporuna göre, çocuk gelin oranları açısından Türkiye, Avrupa ülkeleri içerisinde yüzde 17’lik bir orana sahip Gürcistan’ın ardından yüzde 14 ile ikinci sırada yer almaktadır. Aydemir’in raporuna göre Türkiye’de 18 yaş altı evlilik yapan erkeklerin oranı yüzde 6,9 iken kadınlarda bu oranın yüzde 31,7 olduğu görülmektedir. Bu evliliklerin yüzde 16,9’unun kentte, yüzde 24,6’sının kırdaki gerçekleştiğini ifade eden Aydemir, raporda TÜİK verilerine göre evli kız çocuğu sayısının evli erkek çocuğu sayısının 14 katı olduğuna da dikkat çekmiştir (Aydemir, 2011). Bu rakamlara göre Türkiye’de her üç evli kadından birinin çocuk yaşta evlilik yaptığı söylenebilir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun (UNFPA) Türkiye'de çocuk gelinlere dair yaptığı araştırmada 2008 yılına dair veride çocuk gelin oranının yüzde 28,2 olduğu belirtilmiştir (UNFPA, 2012).

TÜİK verilerine göre ise, ülkemizde çocuk gelinlerin oranının 2012 yılında yüzde 6,7 olduğu söylenmektedir. Ancak ülkemizde çocuk yaşta yapılan evliliklerin hukuki evlilikler olmadığı yani resmi bir dayanağa sahip olmadığı ve kanunlara göre çocuk gelin sayılma yaşı arasındaki çelişkiler göz önüne alındığında bu verilerin gerçeği ne kadar yansıtıp yansıtmadığı tartışmalıdır. 16-17 yaş aralığındaki çocuk gelinlerin yıllara göre dağılımı ve Tablo 2'de çocuk gelinlerin doğum oranı verilmiştir.

Yıl	Toplam evlenme sayısı	Evlenen kız çocuk sayısı	Evlenen kız çocukların toplam içindeki oranı (%)
2002	510 155	37 263	7,3
2003	565 468	45 981	8,1
2004	615 357	49 280	8,0
2005	641 241	51 944	8,1
2006	636 121	50 366	7,9
2007	638 311	50 723	7,9
2008	641 973	49 703	7,7
2009	591 742	47 859	8,1
2010	582 715	45 738	7,8
2011	592 775	42 700	7,2
2012	603 751	40 428	6,7

Şekil 2. Çocuk Gelinlerin Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2014

TÜİK'in çocuk gelinler üzerine yaptığı araştırmanın aksine Birleşmiş Milletler İktisadi ve Toplumsal İşler Birimi (2000) Evlilik Modellemeleri Araştırması'nda Türkiye'de çocuk gelin oranını %15,5 olarak açıklamıştır. Bu verilerin doğruluk payı üzerinde şüpheler bulunmaktadır. Nitekim araştırmada ortaya çıkan sonucunun Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre şekillendiği ve bu verilerin medeni kanun uyarınca hâkim kararıyla yapılmış

olan erken evlilikler olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla TÜİK'in verileri bu iddialar doğrultusunda fazlaca iyimser görünmektedir. Çocuk evlilikleri yasal olmadığından ve çoğu çocuk evliliğinin imam nikâhı ile gerçekleştiğinden kayıtlara geçmesi güç görünmektedir. Dolayısıyla doğru sonuçlar elde edebilmek adına resmi araştırmaların yanı sıra sosyolojik araştırmalarda yapılmalıdır. Kayıtlı ve kayda geçmeyen oranlar birlikte Türkiye'de çocuk gelin oranının daha fazla olabileceği savunulmaktadır (CEDAW Türkiye Gölge Raporu, 2004).

Türkiye Gölge Raporu, hukuka uygun olmayan evliliklerin yarısının Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde olduğunu saptamıştır. Öte yandan çocuk annelerden doğan çocukların yaşları küçük olduğundan, doğan çocukların genelde kayınvalidelerin çocuğu gibi kaydettirildiğinde raporda ortaya çıkan bir başka gerçektir. Aynı raporda, Doğu ve Güneydoğu'da, kız çocuklarının evlendirilirken başlık parası uygulamasının, kan bedeli uygulamasının ve berdel evliliğinin sürdüğü saptanmıştır.

Yıl	Toplam doğum yapan kadın sayısı	Toplam doğum yapan çocuk anne sayısı	Annelerin yaş grubu			Doğum yapan çocuk annelerin (18 yaştan küçük) toplam doğum yapan kadınlar içindeki oranı (%)
			-15	15-17	18+	
2001	1 323 288	53 573	2 729	50 844	1 269 715	4,0
2002	1 229 500	47 512	2 561	44 951	1 181 988	3,9
2003	1 198 853	40 188	2 348	37 840	1 158 665	3,4
2004	1 222 403	37 440	1 940	35 500	1 184 963	3,1
2005	1 243 883	36 623	1 715	34 908	1 207 260	2,9
2006	1 255 106	35 797	1 635	34 162	1 219 309	2,9
2007	1 289 016	35 159	1 415	33 744	1 253 857	2,7
2008	1 294 227	34 729	1 188	33 541	1 259 498	2,7
2009	1 263 289	32 070	822	31 248	1 231 219	2,5
2010	1 255 937	29 434	533	28 901	1 226 503	2,3
2011	1 241 412	25 677	385	25 292	1 215 735	2,1
2012	1 279 864	22 369	377	21 992	1 257 495	1,7

Şekil 3. Yıllara Göre Çocuk Anne Sayısı ve Oranları

Kaynak: TÜİK, 2014

Anadolu'da kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri çok yaygın olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır; çünkü hâkim ataerkil anlayış bu yaştaki

evlilikleri, olması gereken ve geleneklerin gereği olması sebebiyle gelenekleştirir. Kız çocuklarının henüz oyun çağındayken evlendirilerek tecrit edilmesi toplumsal kalıp yargılar kadının yaşama gayesini doğurganlığa, erkeğe eş olmaya indirgemektedir. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet kapsamında bazı toplumlarda kadın yalnızca evinin hanımı ve çocuklarının annesi olarak rolleri sınırlandırılır ve bu anlayışın temelinde yatan faktörler arasında eğitimsizlik, dogmatik inançlar, yanlış gelenekler, ekonomik sıkıntı gibi birçok faktör bulunmaktadır (Dökmen, 2010).

Uçan süpürge tarafından 2006 yılında Türkiye kapsamında yapılan bir araştırmada, erken evlilik sorununun sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin problemi olmadığı, diğer şehirlerimizin sosyoekonomik düzeyi düşük yerleşim birimlerinde de benzer sorunların var olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda, çocuk gelin sorununun yalnızca doğu bölgelerine has bir sorun olmadığı ve sorununun ne denli derin olduğu ortaya konmuştur. Araştırmada çocuk gelin oranı Kırıkkale’de %68,2 olarak göze çarpmaktadır. Dolayısıyla sorunun ne denli geniş çaplı olduğu ve sosyokültürel faktörlere bağlı olarak kümelenmediği sonucu elde edilmiştir. Aynı araştırmada bu evlilik resmi rakamlara yansımadağı, çoğunlukla dini ritüellere bağlı olarak gerçekleştiğine değinilmiş ve bazı yerlerde bu ritüellerin bile gerçekleştirilmediği saptanmıştır.(Aydemir, 2011). Diğer yandan Türkiye’de erken ve zorla evlilikler konusunda evliliklerin kayıt dışı olması sebebiyle güvenilir ve sağlıklı istatistiklerin olmaması da konunun çözüme ulaştırılmasını zorlaştırmaktadır.

Son yıllarda Türkiye’de erken evlilikle ilgili çalışmalarda sayısal artış gözlenmektedir. Bu konudaki çalışmalar ile toplumda farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar arasında Meclis Komisyon Raporu ve sivil toplum kuruluşlarının geniş kapsamlı yürüttükleri çalışmalar yer almaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) 2009 yılında çocuk evliliklerinin araştırılması ve sorunun boyutu hakkında fikir edinilip önüne geçilmesi adına inceleme başlatmıştır. Bununla ilintili olarak bir alt komisyon kurularak inceleme detaylandırılmıştır. İlgili komisyon çocuk evliliklerinin görülme sıklığını, yasal, sosyal, iktisadi, eğitim boyutlarını ele alarak çok yönlü bir araştırma yapmıştır (Aydemir, 2011).

Erken evlilik konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyon raporu dışında, pek çok sivil toplum kuruluşu (STK) ve derneğin çalışmaları da vardır. Bu çalışmalar; proje, imza kampanyaları, konferanslar vb. şeklinde yürütülmektedir. Bu çalışmaların detaylarına aşağıda yer verilmiştir.

- Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği Erken Evlilikler Projesi

Uçan Süpürge, 1996 yılında Ankara’da bir grup kadın tarafından kurulmuştur. Uçan Süpürge kendini en geniş anlamıyla bir ‘iletişim merkezi’ olarak tanımlayan; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların güçlenmesi ve eşitsizlikten kaynaklı sorunların çözümüne katkıda bulunmayı hedefleri arasına koyan kadın iletişim ve araştırma derneğidir. Küçük yaşta evliliklerin sebepleri, sonuçları ve kadınların yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmek amacıyla başlatılan ‘Erken Evlilikler Projesi’ Eylül-Aralık 2006 tarihleri arasında pilot iller Kırıkkale ve Yozgat’ta uygulanmıştır.

- Çocuk Gelinler Projesi

‘Çocuk Gelinler’ adını alan bu proje, Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği tarafından, Sabancı Vakfı’nın maddi desteğiyle Türkiye’nin 54 kentinde yürütülmüştür. 15 Nisan 2010 tarihinde başlayıp, 15 Ekim 2011’de sona eren proje ile; bu kentlerde erken ve zorla evlilikleri gündeme getirmek, kamuoyu yaratmak ve bu toplumsal soruna yerelden başlayarak çözüm alternatifleri geliştirmek hedeflenmiştir. Bu kapsamda, ilgili kişi, kurum ve kuruluşları harekete geçirmenin derneğin öncelikli hedefi olduğu belirtilmiştir. 54 ilde proje konusu doğrultusunda film gösterimi gerçekleştirilerek, her yaşta kadınlardan oluşan katılımcılarla söyleşiler yapılarak, psikolog, hukukçu, hekim ve/veya sosyolog uzmanların seminerleri düzenlenerek; karar verici ve uygulayıcıları kadınların sorunları ve taleplerinden haberdar etmek, böylece toplumsal bir soruna yurttaş-kamu iletişimiyle çözüm aramak amaçlanmaktadır.

- Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV)Evlilik Değil Evcilik Kampanyası

Sosyal Demokrasi Vakfı, 14 Nisan 2008’de başlattığı kampanya ile çocuk yaştaki zorla evlilikler hakkında kamuoyu oluşturmayı ve bilinç yükseltmeyi

amaçlamaktadır. Kampanya ile TBMM içerisinde Türkiye’de erken yaş evliliklerini inceleyecek bir komisyon kurulması imza kampanyası düzenlenmiş ve 13 Mayıs 2009 tarihinde ‘Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun Türkiye’de Erken Yaş Evlilikleri Raporu’ oluşturacak bir alt komisyon kurmasıyla bu amaca ulaşılmıştır. Şanlıurfa, Diyarbakır ve İzmir’de yürütülen kampanyanın Batman, Mardin ve Balıkesir’de de uygulanması hedeflenmektedir.

- Kadının İnsan Hakları -Yeni Çözümler Derneği Zorla Evlendirilmeye Karşı Eylem Stratejileri Konferansı

2007’de Almanya’da Hamburg Belediye Meclisi tarafından başlatılan ‘Zorla Evlendirmeye Karşı Eylem Stratejileri Konferans Serisi’, zorla evlendirmeleri yasaklayan düzenlemelerin eksiksiz uygulanması için oluşturulmuştur. Bu düzenlemeleri desteklemek amacıyla öncelikle Avrupa ülkelerindeki siyasi ve idari karar mercilerinde bilinç yükseltmeyi öngörmektedir. Ulusal yasa ve idari düzenlemelere dâhil edilebilecek önleyici ve engelleyici tedbirlerle ilgili öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. “Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği”nin düzenlediği “Zorla Evlendirmeye Karşı Eylem Stratejileri” konferansının amacı; □ Zorla evlendirme ve benzer suçların temelindeki dinamikleri daha iyi anlamak, □ Bu sorunla etkin mücadele edebilmeyi engelleyen bazı zorlukları belirlemek, □ Kadınların güçlenmesi için yapılan yasal düzenlemelerin ve eylemlerin önemini duyurmak,

- Erken ve zorla evlendirmelere ve “namus” suçlarına karşı gerçekleştirilen eylemler çerçevesinde uluslararası işbirliğini geliştirmek, Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerinden konuyla ilgili iyi yasa ve uygulama örneklerini tanıtmaktır.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Raporu

Türkiye’de ve dünyada gerçekleştirilen erken ve zorla evliliklerin sebep ve sonuçlarını tartışmak, uluslararası ve ulusal mevzuatta erken ve zorla evliliklerin yerini incelemek ve uluslararası çalışmalarla karşılaştırmalı bir analiz sunmak amacıyla rapor hazırlanmıştır. Raporunda, Türkiye’de sorunun çözümüne engel teşkil eden hukuksal uyuşmazlıkların ve yapısal sorunların ortadan kaldırılması önerisi

üzerinde durulmakta ve erken evliliklerin sadece geleneksellik perspektifinden değil daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

2.1.5. Çocuk Gelinler Sorununda Sosyokültürel Faktörler

Çocuk gelin ya da başka bir deyişle kız çocuklarının erken yaşlarda evlendirilmesi sorununun sebepleri ele alınırken öncelikle toplumda olarak kız çocuklarına ya da daha genel anlamda kadına yönelik algı ve bakış açısının incelenmesi gerekmektedir.

Çoğunlukla ataerkil bir yapıya sahip toplumlarda erkek çocuğun kız çocuğuna göre daha fazla el üstünde tutulduğu, aile tarafından kız çocuklarına daha fazla baskı kurulduğu gözlenmiştir. Yapılan araştırmalarda ailelerin çoğunlukla erkek çocuk istediği sonucuna varılmıştır. Erkek çocuk istemi sadece erkekler tarafından değil kadınlar tarafından da tercih edilir. Çünkü erkek çocuk kadına statü kazandırmasının yanı sıra ilerde ekonomik olarak da kadına destek olacak kişidir. Bu da kadının temel ekonomik güvensizliğini göstermektedir (Ersöz, 2010). Kadının içinde bulunduğu bu durum üstünde sürekli bir baskı kurmakta ve kadının çocuk sahibi özellikle de erkek çocuk sahibi olma isteği bir çeşit saplantıya dönüşmektedir. Kadının dünyaya çocuk getirememesinin sonucunda karşılaşıcağı sorunlar düşünüldüğünde kadınların bu takıntısı hiç de manasız değildir. Kadın çocuk doğuramadığı zaman, sorun kadında olmasa bile suçlanacak kişi sadece odur. Önce aile içerisinde sonra da yaşadığı çevrede dışlanan kadın, bununla da kalmayıp eşinden veya eşinin anne babası tarafından şiddete ve hakaretlere maruz kalabilmektedir. Bu durum özellikle kırsal kesimde çok daha fazla görülmektedir. Öte yandan kırsal kesimlerde, başka bir deyişle ekonomik açıdan ve eğitim açısından yetersiz olan bölgelerde çocuk gelin sayısındaki fazlalık göze çarpmaktadır. Şekil 4'te Türkiye'de 1993-2008 yılları arasında yapılan evlilikler ve bu evliliklerin kent ve kır olarak ayrımı verilmiştir (Aydemir, 2011).

Yaş	1993			1998				2003				2008				
	Türki-ye		Kent	Kır	Türki-ye		Kent	Kır	Türki-ye		Kent	Kır	Türki-ye		Kent	Kır
	n	%	%	%	n	%	%	%	n	%	%	%	n	%	%	%
<12	124	3,01	2,26	5,85	130	3,40	2,72	4,82	87	1,28	1,03	1,91	75	1,33	1,31	1,41
13	153	4,51	3,75	11,74	152	4,24	3,81	5,13	145	2,66	2,38	3,36	1047	2,23	1,96	3,08
14	326	9,60	8,40	22,48	303	9,03	8,15	10,84	318	6,20	5,99	6,74	120	5,43	4,92	7,03
15	572	18,39	16,10	35,13	526	17,49	15,52	21,56	589	12,96	12,36	14,45	263	10,96	9,86	14,43
16	734	29,68	26,63	49,46	627	27,61	25,12	32,80	762	22,56	21,38	25,47	446	18,67	17,00	23,91
17	872	42,82	39,12	63,19	696	38,95	35,81	45,45	929	33,98	31,97	38,95	593	28,25	25,76	36,06
18	849	55,80	51,67	73,26	740	51,11	48,00	57,59	949	45,92	43,31	51,11	727	39,70	36,70	49,13
19	732	67,03	63,55	81,39	680	62,43	59,31	68,92	882	57,10	54,54	62,43	854	50,75	47,81	59,98
20	585	75,93	72,88	87,43	559	71,42	68,27	77,95	836	67,63	65,21	71,42	799	60,83	57,75	70,51
21	433	82,64	79,96	91,57	466	79,21	76,88	84,03	640	75,84	73,90	79,21	742	69,38	66,81	77,47
22	339	87,80	85,69	93,88	350	84,77	82,57	89,35	511	82,36	80,57	84,77	627	76,52	74,26	83,60
23	239	91,42	90,04	95,84	267	89,03	87,47	92,28	402	87,23	85,84	89,03	507	82,30	80,50	87,93
24	169	93,98	92,93	97,03	193	92,08	90,80	94,72	273	90,51	89,54	92,08	421	86,73	85,22	91,49
25	128	95,94	95,34	98,20	147	94,65	93,93	96,14	234	93,58	92,95	94,65	339	90,32	89,28	93,61
26	96	97,37	96,91	98,99	86	96,12	95,69	97,02	168	95,65	95,27	96,12	236	92,68	91,93	95,03
27	58	98,27	97,88	99,20	64	97,33	97,03	97,96	91	96,66	96,51	97,33	162	94,51	93,88	96,47
28	28	98,72	98,45	99,62	48	98,19	97,99	98,60	91	97,80	97,70	98,19	137	95,90	95,50	97,16
29	30	99,19	98,95	99,74	37	98,74	98,68	98,88	40	98,34	98,32	98,74	88	96,94	96,67	97,79
30	10	99,33	99,11	99,78	21	99,08	99,04	99,16	37	98,82	98,81	99,08	62	97,56	97,40	98,06
31	13	99,53	99,39	99,81	11	99,23	99,23	99,23	26	99,15	99,18	99,23	42	97,97	97,85	98,35
32	8	99,65	99,56	99,91	14	99,47	99,49	99,44	20	99,41	99,46	99,47	25	98,29	98,14	98,76
33	6	99,73	99,64	99,90	9	99,61	99,65	99,55	16	99,64	99,71	99,61	23	98,73	98,65	98,98
34	9	99,88	99,87	99,90	8	99,76	99,78	99,71	9	99,75	99,79	99,76	32	99,10	99,03	99,30
35	1	99,90	99,90	99,90	6	99,85	99,83	99,90	3	99,79	99,81	99,85	21	99,33	99,22	99,67
36	2	99,95	99,92	100,00	4	99,89	99,87	99,93	4	99,84	99,87	99,89	14	99,40	99,28	99,78
37	3	100,00	100,00		3	99,92	99,91	100,00	3	99,87	99,89	99,92	6	99,48	99,38	99,78
38					1	99,92	99,92	0,00	3	99,91	99,92	99,92	5	99,56	99,47	99,78
39					2	99,97	99,99	0,00	2	99,93	99,95	99,90	6	99,64	99,58	99,80
40					2	100,00	100,00	0,00	2	99,95	99,96	99,90	8	99,68	99,59	100,00
41									1	99,95	99,97	99,90	2	99,74	99,67	
42									0	100,00	100,00	99,90	4	99,83	99,79	
43									0	99,95		99,90	5	99,91	99,90	
44									0	99,95		99,90	4	99,94	99,93	
45									2	100,00		100,00	4	99,96	99,95	
46													2	99,99	99,98	
47													2	99,99	99,99	
48													1	99,99	99,99	
49													1	100,00	100,00	

Şekil 4. Çocuk Gelin Sorununda Kentsel ve Kırsal Kesim Ayrımı

Kaynak: Aydemir, 2011

Çocuk evliliklerinin yasal ve etik açıdan doğru olmadığına ısrarla vurgulansa da neden hale sorunun güncelliğini koruduğu, ailelerin kızlarını neden çocuk yaşta evlendirdiği cevaplanması hayati konulardandır. Nitekim ortaya çıkacak sonuçlar bu sorunun giderilmesinde referans kaynakları oluşturacaktır.

Öncelikli olarak çocuk evliliklerin kanunlar tarafından caydırıcı olacak şekilde engellenmesi zorunlu görünmektedir. Çocuk evliliğiyle ilgili kanun maddelerine bakıldığında çelişkiye rastlamak da mümkündür (Özcebe ve Biçer 2013).Çocuk Koruma Kanunu (3 Temmuz 2005) ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989) 18 yaşının altında olan her kişiyi çocuk olarak ve korunması elzem bireyler olarak tanımlamıştır. Türk Medeni Kanunu'nun (22 Kasım 2001) 124. Maddesine bakıldığında 18 yaşının altında her bireyin, her surette çocuk olarak görülmeyeceğinin önü açılmaktadır. İlgili Kanun maddesinde; “Olağan üstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş kadın ve erkek evlenebilir” ibaresi kullanılmaktadır. Dolayısıyla 16 yaşını dolduran fakat hala

hukuki anlamda çocuk sayılan kişilerin evliliğinin mahkemelerce önü açılmaktadır. Türk Ceza Kanunu'na (26 Eylül 2004) bakıldığında çok daha üzücü bir tablo görülmektedir. İlgili kanunda; “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” ibaresi geçmektedir. Kanuna bakıldığında herhangi bir zorlama olmadan bir çocukla cinsel ilişkiye giren kişi çok hafif cezalandırılmakta, hatta bu ceza sadece kız çocuğunun ailesi şikâyette bulunursa gerçekleşmektedir. Öncelikle 15 yaşında bir kız çocuğunun çocuk olduğunu ve kolayca kandırılabilceğini, dolayısıyla zorlama olmadan cinsel istismara uğrayabileceğini unutmuş görünen kanun maddesi, bu tür durumların aileler tarafından gizlendiğini şikâyet edilmediğini gözden kaçırmaktadır. Şikâyet olmadığı takdirde bu tür vakalar evlilikle sonuçlanmakta ve dolayısıyla 15 yaşında bir çocukla evlenen kişiler cezasız kalmaktadır. Buna göre 15 yaşın üzerinde bir çocukla yasadışı olarak evlenen birey sadece şikâyet üzerine cezalandırılmaktadır. Şikâyetin olmadığı durumlarda ise 15 yaşın üstündeki çocuklarla yasa dışı evlilik yapmak cezalandırılmamaktadır. Öte yandan o yaşlardaki bir çocuğun şikâyette bulunabilmesi için ailesine ve toplumu, toplumsal normları karşınıza alması gerekebilmektedir. Nitekim toplumsal normların kız çocuğu açısından durumu daha ahlaksız bulacağı, toplum tarafından dışlanacağı aşikârdır. Dolayısıyla bu türden durumlarda çocuk evliliği, çocuk ve ailesi için toplumsal baskıdan kurtuluş anlamı da taşımaktadır. (Çakmak, 2009; Özcebe ve Biçer, 2013).

Aileleri eğitimsiz ve düşük gelirli olan kız çocuklarının erken yaşta evliliğe daha çok maruz kaldığı görülmektedir. Düşük gelirli aileler için kız çocuklarının erken evlenmesi tasarruf anlamı taşıdığından ve ailenin eğitimsiz olmasından dolayı konunun ehemmiyeti kavramamalarından dolayı çocuklar erken evlendirilmektedir. Başka bir deyişle kız çocuğunun ailesinin eğitim düzeyinin düşük olması, kız çocuğunun erken evlendirilmesi açısından tehdit unsurudur. Öte yandan çocukların erken evlendirilmesinde başka bir etken olarak aile içinde yaşanan şiddet, istismar ve baskı gösterilmektedir. Aile içinde düzenli bir biçimde şiddet ve baskıya maruz kalan kız çocuklarının evliliği baskı ve şiddetten kurtulmanın anahtarı olarak görülmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013).

Aydemir (2011)'e göre kız çocuklarının çocuk yaşta evlenmeye zorlanmasında bir diğer etken geleneksel normlardır. Toplumumuzda ve birçok farklı bölgede hala geçerliliğini yitirmemiş başlık parası, kan parası, berdel, beşik kertmesi gibi yanlış, geleneksel uygulamalar öteden beri süregelmektedir. Bu türden uygulamalar kız çocuklarının küçük yaşlarda evliliğe zorlanmasında rol oynamaktadır. Bu durumun kırsal kesimlerde, başka bir deyişle eğitim ve iktisadi açıdan yetersiz imkânlarla sahip bölgelerde daha fazla görüldüğü bir gerçektir. Tablo 5'te 2008 yılına ait evliliğin kuruluş şekline ilişkin özellikler, yaş grupları ve kent kır ayrımı gözeterek detaylı bir biçimde sunulmuştur.

Evliliğin kuruluşuna ilişkin özellikler	Türkiye				Kent			Kır			
	%	n	Evlilik Yaşı		n	Evlilik Yaşı		n	Evlilik Yaşı		
			<18 Yaş	18 + Yaş		<18 Yaş	18 + Yaş		<18 Yaş	18 + Yaş	
Evlilik kararı	Aile kararı (onaylı)	44,9	3496	31,4	68,6	2430	29,4	70,6	1066	36,5	63,5
	Aile kararı (onaysız)	7,3	596	54,6	45,4	400	54,3	45,7	196	55,1	44,9
	Diğer (kaçırılma dahil)	0,9	63	53,0	47,0	40	52,1	47,9	23	50,0	50,0
	Kendi isteği (kaçma dahil)	46,9	3239	20,6	79,4	2552	18,3	81,7	687	30,6	69,4
Başlık parası	Evet	14,6	1358	49,0	51	781	49,6	50,4	577	48,1	51,9
	Hayır	85,4	6039	24,7	75,3	4642	22,6	77,4	1397	32,5	67,5
Akrabalık	Akrabalık yok	75,9	5434	23,9	76,1	4123	21,7	78,3	1311	32	68
	Birinci derece akraba	12,4	1032	45,8	54,2	2669	45	55	363	44,8	55,2
	İkinci derece akraba	11,7	931	38,4	61,6	633	34,4	65,6	298	45,9	54,1
Evlilik şekli	Resmi ve dini nikâh	93,3	6880	28,1	71,9	5122	25,7	74,3	1758	35,8	64,2
	Sadece resmi nikâh	3,3	181	16,8	83,2	130	16,2	83,8	51	18	82
	Sadece dini nikâh	3,3	329	44,7	55,3	166	41,4	58,6	163	48,7	51,3
	Hiç biri yok	*	13	*	-	9	*	*	4	*	*
Nikâh önceliği	Resmi nikâh	49,5	3024	21,0	79,0	2343	18,8	81,6	681	28,5	71,5
	Dini nikâh	50,5	3849	35,0	65,0	2777	32,6	67,4	1072	42,4	57,6
Eşler arasındaki yaş farkı	Kadın 2 yaş büyük	5	352	*	-	231	*	*	121	*	
	Yaklaşık aynı yaş	21,6	1523	21,1	78,9	1077	14	86	446	29,4	70,6
	Erkek 2-4 yaş büyük	29,9	2063	16,9	83,1	1538	18,5	81,5	525	25,0	75
	Erkek 5-9 yaş büyük	34,4	2405	39,0	61	1775	35,6	64,4	630	50,1	49,9
	Erkek 10 yaş büyük	9,1	698	45,9	54,1	520	43,7	56,3	178	53,0	47
Evde başkaları ile birlikte yaşama	Evet	61,3	4822	37,1	62,9	3226	35,3	64,7	1596	41,1	58,9
	Hayır	38,7	2573	14,3	85,7	2196	13,7	86,3	377	18,3	81,7
Eşler arasındaki eğitim farkı	Erkek daha eğitilmiş	36,4	2977	34,8	65,2	2109	33,5	66,5	868	38,6	61,4
	Kadın daha eğitilmiş	9,3	635	23,8	76,2	488	20,7	79,3	136	30,7	63
	Eğitim düzeyleri eşit	50,7	3388	22,5	77,5	2593	19,7	80,3	795	32,2	67,8
	İkisi de eğitimsiz	3,4	359	53,6	46,4	202	58,4	41,6	157	46,5	53,5
	Toplam	100	7405	28,3	71,7	5429	25,8	74,2	1976	36,1	63,9

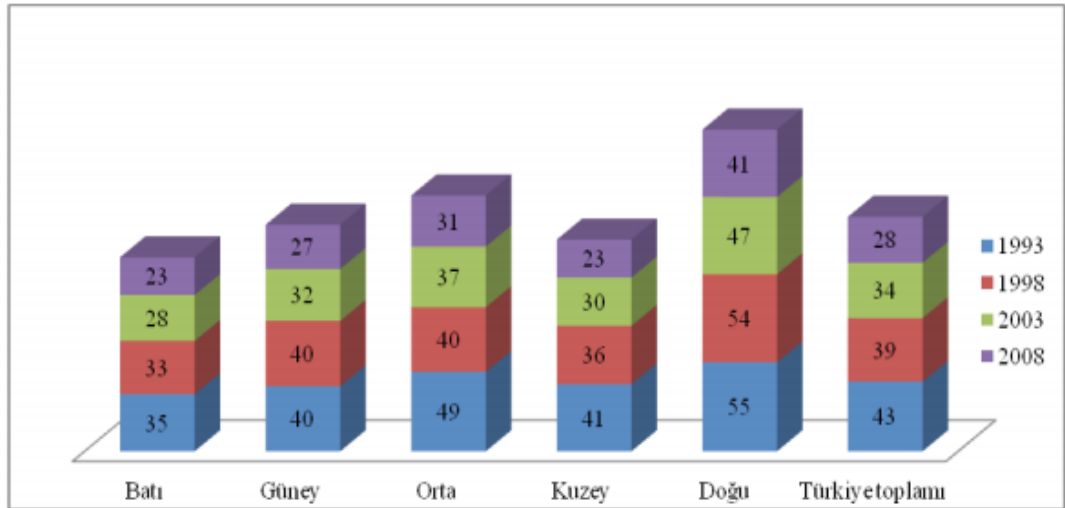
Şekil 5. Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Özelliklerin Oranlarının Yaş Gruplarına ve Kent Kır Ayrımına Göre Dağılımı

Kaynak: Aydemir, 2011

Aydemir (2011)'e göre toplumda öteden beri süregelen kalıp yargılar ve evlilikle ilgili geleneksel normlar küçük yaşta evlenme sorununu beslemektedir. Toplumda var olan; geç evlenenin evde kalacağı, kızlarının erken evlenmesinin onları dış çevreden koruyacağı, erken evlilik sayesinde namusuna leke sürebilecek olası durumlar yaşanmadan korunacağı gibi yanlış inanç ve kalıp yargılar çocukların erken evlendirilmesine yol açmaktadır (UNFPA, 2012).

Bu noktadan hareketle ailelerin kız çocuklarını erken evlendirme eğiliminde yanlış inanç ve kalıp yargıların da etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan ailelerin cinsiyetçi korumacı yaklaşımının kız çocuklarının erken evlendirilmesi açısından tehdit teşkil edebileceği söylenebilir. Cinsiyetçi korumacı tutum; bir yönüyle kadının saflığını koruması gerektiği telkinin de bulunurken, diğer taraftan kadınının zayıf ve güçsüz olduğunu dolayısıyla kendini korumak adına erkeğe ya da başka bir deyişle evliliğe muhtaç olduğunu öğütlemektedir (Glick ve Fiske, 2001). Korumacı cinsiyetçilik yönüyle konu ele alındığında kız çocuklarının erken evlendirilmesinde; onlara dışardan gelebilecek cinsel tehditlerden korunma yolu olarak evlilik gösterilmektedir. Öte yandan kız çocuklarının küçük yaşlarda evlendirilmesi toplumun kaba namus tanımına uygun bir eş olmasının yolu olarak görülmektedir. Kız çocukları erken yaşta evlendirilerek cinselliklerinin yalnızca evlilikte yaşanması sağlanır, başka bir deyişle bekâreti korunmuş olmaktadır. Yapılan araştırmalarda korumacı cinsiyetçilik tutumu arttıkça kadınların evlilik öncesi cinsellik yaşayan kadınlara yönelik bakışının olumsuzlaştığı rapor edilmektedir (Sakallı ve Glick, 2003).

Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilme nedenleri arasında en başı çeken, ekonomik nedenlerdir. Ülkemizin pek çok bölgesinde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çocuk yaştaki kızlar, belli bir başlık parası ile kendilerinden yaşça çok büyük erkeklere verilmektedir. Ve çoğu zaman bu kızlar, satıldıkları kişinin ikinci, üçüncü eşleri olabilmektedir. Özellikle kız çocukları bazı ailelerde ekonomik bir yük olarak görülmekte ve kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsur olmaktadır (Aydemir, 2009). Şekil 6'da Türkiye'de çocuk gelin yüzdelerinin bölgelere göre dağılımı verilmiştir.

Şekil 6. Türkiye’de Çocuk Gelin Yüzdelerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: Aydemir, 2009

Şekil 7’de görüldüğü üzere eğitim olanakları sınırlı ve ekonomik açıdan yeterli düzeyde olmayan bölgelerin çocuk gelin yüzdeleri diğer bölgelere oranla daha fazla görünmektedir. Bu durum çocuk gelin sorununda ekonomik ve eğitime bağlı etkenlerin önemini göstermektedir.

Çocuk yaştaki evliliklerin ardındaki bir diğer neden de genç kızın üzerinde herhangi bir şaibe dolaştığında ailenin namusuna hanel gelmesi kaygısıdır. Aynı kaygı, daha acımasız başka bir tutuma, ergen yaşlardaki kızlar ve yetişkin kadınlar için bir tehdit olmaya devam eden namus cinayetlerine de yol açmaktadır

Toplumdaki kız çocuğunun bir an önce bir erkeğin himayesi altına girmesi gerektiği yönündeki ataerkil düşünce yapısı, çocuk evliliğini meşrulaştırmaktadır. Ayrıca küçük yaşta yapılan evlilikle kocaya itaatin ve yeni yuvaya uyumun daha kolay sağlanacağı yönündeki inanç, erkek ailelerini küçük yaşta gelin almaya yöneltmektedir (Aydemir, 2009). Böylece, erkeğin ailesinin çocuk gelin üzerindeki yönetimi daha kolay olmaktadır. Bu nedenlerin dışında tacize veya tecavüze uğrayan kız çocuklarının tecavüzcüsüyle ya da başka birisiyle hemen evlendirilmesi, kaçma veya kaçırılma gibi durumlar da erken yaşta evliliklere sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin başlıca sebepleri arasında, geçim sıkıntısı, aile içi cinsel saldırı ve şiddet, evlilik dışı gebelik

ve geleneksel yaşayışta hâkim olan kocaya itaatin erken yaşta tesis edilmesi gerektiği anlayışı sayılabilir (Çakmak, 2009).

Anadolu gibi ataerkil toplumlarda aileler için kız çocuğu erkek çocuktan sonra geldiği için, aile birikimini erkek çocuğun yetiştirilmesi için ayırmakta kız çocuğuna yatırım yapmamaktadır. Zaten kız çocuğunun erken yaşta evlendirilmesi gerektiği düşüncesi, temel haklardan mahrum kalmasına neden olmaktadır. Özcebe ve Biçer'e (2013) göre "Erken yaşta yapılan evlilikler kadınların toplumdaki eşitsiz konumunu kuvvetlendirmekte ve hayat tercihlerini kısıtlamaktadır. Kız çocukları sağlık, eğitim, çalışma olanaklarından yararlanamamakta, eğitimsizliğe, yoksulluğa ve bağımlılığa hapsedilmektedirler". Kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum bırakılışı, çalışma hayatında da üretime katılma hakkından mahrum kalmasına neden olmaktadır.

Erken yaştaki evlilikler, hem fiziksel hem de psikolojik olarak tahribatlara sebep olmaktadır. Fiziksel gelişimini henüz tamamlayamayan kız çocuğunun, erken yaşta doğum ve gebelik yaşaması hem kendisi hem de doğan bebek için ölüm veya sakatlık riski taşımaktadır. Yine çocuğun, erken yaşta evlilik gibi ağır bir sorumluluğun altına girmesi psikolojik bozukluklara hatta depresyon ve intihara varan sonuçlara sebep olabilmektedir.

2.2. Kadınlarda Ve Kız Çocuklarında Ruh Sağlığı

Ruh sağlığını incelerken ele alınması gereken en önemli ölçütlerden biri toplumsal cinsiyettir. Kültürün ve toplumun biyolojik cinsiyete yüklediği roller psikolojik bozuklukların oluşumuna çeşitli şekillerde katkı sağlar. Toplumsal cinsiyet rolleri, bireye davranışlarını, yüklenmesi gereken sorumlulukları ve oynayacağı rolü verir. Böylece, bir kadının nasıl bir kadın olacağı veya erkeğin nasıl bir erkek olacağı toplumsal cinsiyet rolleriyle belirlenir. Daha önceden de belirtildiği gibi, kadın toplumsal cinsiyet rolleri, erkeğe göre daha pasif, sakin, duygusal, uyumlu, bağımlı, titiz ve verici olmayı gerektirir. Bu bağlamda, çoğu psikolojik rahatsızlık kadınlık rolleri ile uyumlu hale gelir. Böylelikle, duygusal olan cinsin yani kadının, depresyona daha yatkın olması kaçınılmaz olur. Kadınlık rolleri ile ruhsal bozukluklar arasında bir uyum ve ilişki kurmak mümkün olabilir. Duygusallık ve depresyon, ağrıya dayanıksızlık ve somatizasyon (psikolojik kökenli ağrı) bozukluğu

örnek verilebilir. Erkekliğe göre daha korkak bir role uygun görülen kadınlık, fobileri veya anksiyete bozukluklarını taşımaya daha meyilli hale gelir. Buna ek olarak, bugün ideal kadınlık; çoklu rolleri olan; iş hayatını, ev işlerini ve anneliği bir arada yürüten profildir. Çoklu roller ve çoklu sorumluluklar, psikolojik problemlerle karşılaşma riskini arttırmaktadır. Annelik, erken evlilikler ve ergen gebelikler, yoksulluk, şiddet, taciz, tecavüz, namus cinayetleri ve daha birçok faktör kadın psikolojisini doğrudan etkilemektedir. Sonuç olarak, kadınların sorunlarında en etkili olan kavram "toplumsal cinsiyet" ve bununla ilgili olan ayrımcılık, kadın psikolojisinde etkisini gösterir. Feminist psikoloğlara göre, "geleneksel kadınlık rolünün kadınların ruh sağlığına iyi gelmediği, tersine depresyondan, kaygıya, ağrıya, bayılmaya pek çok zorluğa neden olabildiği" kanıtlanmıştır (Yüksel, 2011). Toplumsal cinsiyet ve ruh sağlığı ile ilgili bir önemli bulgu da medeni durumla ilişkilidir. Ayrılmış, boşanmış veya bekâr erkeklerde aynı medeni durumdaki kadınlara ve evli erkeklere göre psikolojik bozukluklar daha sık görülür. Buna ek olarak, evli kadınlar ise evli erkeklere göre psikolojik bozuklukları daha sık yaşarlar. Buna göre, evlilik kadınların ruh sağlığı için olumsuz bir etkenken, erkekler için olumlu bir etkidir" (Morris, 1996). Kadınlık rollerinin daha baskın hissedildiği evlilik kurumu kadın ruh sağlığını bozmaktadır.

"Toplumsal cinsiyet farklılıkları, güçlü bir biyolojik bileşeni bulunmayan yani öğrenme ve yaşantıların daha belirgin olarak rol aldığı bozukluklarda daha çok kendini gösterir." (Morris, 1996). Erkeklerde, madde bağımlılığı ya da antisosyal kişilik bozukluklarının daha çok görülmesi cinsiyet rolleriyle açıklanabilir. Benzer şekilde çoğu psikolojik bozukluğun; depresyon, fobiler, somatizasyon gibi bozuklukların kadınlarda daha çok görülmesi yine cinsiyet rolleriyle açıklanabilir. "Normal dışı davranışları erkekler gösterdiklerinde bunun çok fazla içki içme ve saldırganca davranma biçimini alması, kadınlar gösterdiğinde ise daha korkulu, pasif, umutsuz ve "hasta" olmaları daha olasıdır." Stresin etkilerinin, bireyin yabancılaşmış, güçsüz ve çaresiz hissetme derecesi arttıkça arttığı bilinmektedir. Bunun yanında, yabancılaşma, güçsüz ve çaresiz hissetme durumlarının kadınlarda erkeklere oranla daha çok görüldüğü düşünüldüğünde, kadınlarda daha çok ruhsal bozukluk görülmesi olasıdır (Morris, 1996).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADINLAR ve KIZ ÇOCUKLARINDA TOPLUMDA YÜKLENEN ROLLER VE ŞİDDETE YÖNELİK DAVRANIŞLAR TEMELİNDE RUH SAĞLIĞI KAVRAMI

3.1. Yüklenen Roller ve İşlevleri

Literatürde yapılan birçok araştırmada kadının kadın kimliğinden kaynaklanan ruhsal problemlerinin erkek cinsine oranla çok daha fazla olduğu saptanmış, kadın üzerindeki toplumsal algının çok daha çarpık ve sorunlu olduğuna değinilmiştir. Kadının ruhsal problemler yaşamasında en etkili olan cinsiyetçi, ataerkil bir toplumsal yapısı olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla kadın ruh sağlığı incelenirken; toplumsal cinsiyet, toplumun kadın algısı, kadının toplumsal rolü kavramları üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Toplumun kadın ve erkek için tasarladığı roller olarak tanımladığımız toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın açısından olumsuz sonuçları olduğu bilinmektedir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet rejiminin “ataerkil” olduğu yaygın bir kabuldür (Bora ve Üstün, 2005). Bu ataerkil düzene göre yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, kalıp yargıların oluşmasında önemli bir rol oynar. Toplumsal cinsiyet rollerinin, diğer bir deyişle cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil düzenin etkisiyle kadınlık ile ilgili kalıp yargılar oluşur. Kadın toplumsal cinsiyet rolleri; kadına yüklenen özellikler, çoklu roller (ev kadınlığı, annelik, çalışma yaşamı), güzellik, namus, cinsellik ve şiddet ile ilgili problemler oluşturur. Bu durum, kadınlarda erkeklere göre daha fazla psikolojik bozukluk görülmesinde açıklayıcı bir unsurdur. Biyolojik faktörleri reddetmemekle birlikte, kadın psikolojisinde toplumsal cinsiyet rollerinin çok etkili olduğu araştırma bölümünde açıklanacaktır. Bu bölümde; toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve bunların kadına yüklediği sorunlar aktarılacaktır.

Çoklu Roller

“Geleneksel rol ayrımı doğrultusunda kadının işlevi ‘eş ve anne’ olmakla sınırlanmıştır.” Kadınlar da eş ve anne olmak gibi geleneksel rolleri benimsemişlerdir (Minibaş, 1996). Yemeğin yapılması, evin toparlanması,

temizlenmesi, çamaşır yıkama ve ütüleme gibi ev işlerinde kadın ve erkeğin eşit sorumluluk almadığı; kadının bu işleri yapmada birinci derecede sorumlu olduğu ve aynı zamanda kadınların bile bu işleri gerçek işlerden saymadıkları belirtilmiştir (Dökmen, 2010). “Geleneksel kadın erkek rollerindeki değişime karşın, hala erkeğin para kazanıcı kadının ise ev bakımcısı olarak algılandığı görülmektedir.” (İmamoğlu, 1993). İmamoğlu'nun 1991'de yaptığı araştırma sonuçlarına göre, para kazanma işlevi ev bakımından daha önemli ve güç algılanmıştır. Bu güç ve önemli para kazanma işinde kadının da erkeğin de başarılı olması beklenmektedir. Başarısızlık durumunda ise her iki cinsin rahatsızlık duyacağı düşünülmektedir. Böylelikle, para kazanma rolü, cinsiyetten bağımsız olarak değerli görülmektedir. Buna karşın, ev bakımı rolünde kadının para kazanmada olduğundan daha başarılı olması beklenmektedir (İmamoğlu, 1993).

Kadınların çalışma yaşamına katılması son yıllarda olumlu bir özellik olarak gözlenmektedir ancak, çalışma yaşamına giren kadın, evle ilgili sorumlulukları da üstlenmeye devam eder. Çalışma yaşamına giren kadına, ev kadınlığı ve annelik rollerinin yanına çalışan kadın rolü de eklenir. Böylelikle kadına daha fazla çoklu roller yüklenmiş olur. Çoklu rol, bireyin farklı alanlarda önemli görevlerinin olmasını ifade eder. Erkeklere göre kadınlarda çoklu rollere daha sık rastlanır. Örneğin, erkeğin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına göre en önemli görevi evin ekmeğini kazanmakken, kadının en önemli görevi ev işleri ve çocuk bakımındır. Buna ek olarak, son yıllarda kadınların çalışma yaşamına girmesi, asli görevlerini ihmal etmesine izin vermez. Bu durumda, çalışan kadın; çocukla ilgili durumlar ve ev işleriyle ilgili konularda birinci derecede sorumlu kişi olmaktadır. Günümüzde çalışan kadınlar bile ev işlerinin tek sorumlusu olarak algılanmaktadır (Dökmen, 2010). Eşit mesai saatlerinde çalışan eşlerde bile cinsiyet kalıp yargıları nedeniyle evde eşit bir iş bölümü yapılmamaktadır. Böylelikle, kadınlar, iş aile çatışması yaşarlar.

Toplumun kadına biçtiği roller birbirini tamamlar niteliktedir. Evin dış dünyadaki pisliklerden uzak temiz ve masum alan olarak tasarlanmasıyla, kadınlar, namusun temsilcileri olarak görüldüğü için onların “özel yuvalarında ayrı tutulmaları” gerekiyordu. Kadınların “ev hanımı” olarak tasarlanmaları ve bunun “ideal” olarak öne çıkması, kadının öznelliğinin kurulmasında ve bunu

içselleştirmesinde çok etkilidir (Bora, 2010). Kadının namuslu olması aynı zamanda ev hanımı olmasıyla örtüşen rol kalıplarıdır. Ancak bazen, toplumun kadına atfettiği roller çelişebilmektedir. Örneğin, özellikle son dönemlerde, kadının bir taraftan modern kadınlar gibi güzel, çekici ve başarılı olması, aynı zamanda geleneksel anne, eş ve ev kadını kimliğini koruması beklenmektedir (Aktaş, 1995).

Kadın, kendisinden beklenen rol kalıplarına uymaya çalışırken mutlu olamamaktadır. İmamoğlu, aile içi rollerle ilgili araştırmasında, kadınların eşleriyle istedikleri gibi bir ilişkilerinin olmadığını düşündüklerini, eşlerinin kendilerini daha az anladığını, eşleriyle geçinmenin güç olduğunu, paylaşımın az olduğunu tespit etmiştir. Kadınlar sorunlarını eşleriyle paylaşmaktan, birlikte vakit geçirmekten çok mutlu olmaktadır. Araştırmadaki bulgulara göre, kadın eşine o kadar bağlıdır ki, eşi için isteklerinden kolayca vazgeçmektedir. Ancak, bütün bunlara rağmen, eşleriyle iletişimin az olduğunu, eşlerinin dünyasından az haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Kadınlar eşlerinin kendilerine az anlayışlı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgulara göre, iletişim problemleri nedeniyle kadınlar endişe yaşamakta ve duygularını içlerine atmaktadırlar. Bütün bunlara ek olarak, eşlerinin kendilerine az saygı gösterdiklerini, psikolojik ve genelde fiziksel şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Böylelikle, kadınlar erkeklere kıyasla sağlıklarını daha olumsuz değerlendirmekte, daha yalnız ve mutsuz hissettiklerini ifade etmişlerdir. “Yaşamdaki rollerinden mutsuz olduklarını ve bir daha dünyaya gelseler erkek olmak istediklerini çoğunlukla belirtmişlerdir.” Görüldüğü gibi, aile içindeki rol kalıplarından özellikle kadınlar çok fazla şikâyetçidirler. Kadınlar evliliklerini erkeklere oranla daha olumsuz değerlendirmektedirler (İmamoğlu, 1993). Bu durum, kadına yüklenen rollerin çoklu rolleri içermesi ve erkek rollerine göre daha olumsuz olması ile ilişkilendirilebilir.

Ev Kadınlığı

Kadın ve erkek işlerinin ayrıldığı; kadın işlerinin çok daha net tanımlandığı ataerkil kültürlerde, ev kadınlığı kadın işlerinin en önemlisidir. “Ev işi, ister ücretli ister ücretsiz olsun, ‘kadın işi’ olarak tanımlanır” (Bora, 2010). Ev kadınlığı; evdeki işlerin düzenlemesini ve aile üyelerinin bakımlarını kapsayan, kadının özel alanda kalmasını sağlayan, ataerkil toplumlarda kadına yakıştırılan bir iş bölümüdür.

Bilindiği gibi “evin dünyanın pisliklerinden uzak, masum ve temiz bir yer olarak tasarlanması, erkeklerin ‘dış’ dünyaya açılırken kadın ve çocukları bu temiz yerde bırakmaları, içinde yaşadığımız kültürün en belirleyici ve güçlü örüntülerinden biri, belki de birincisidir” (Bora, 2010).

Gelişen dünyada, kadın çalışma yaşamında olsa bile ev kadınlığından istifa edememektedir. Toplumumuzda ‘ev erkeklığı’ adı altında bir görev tanımı yoktur ancak ‘ev kadınlığı’ ve görevleri kesin çizgilerle betimlenmiştir. Ev kadınlığı, kadına yüklenen çoklu rollerden sadece bir tanesidir ve kadından beklenen birincil görevlerdendir. Bora’nın çalışmasında belirttiği gibi, “Kadınların gerçek deneyimleri ne olursa olsun, her şeyden önce birer ‘ev hanımı’ olarak tasarlanmaları, bu tipin bir ‘ideal’ olarak güç kazanması, her sınıftan kadının öznelliğinin kurulmasında son derece önemli bir etken oldu” (Bora, 2010).

Feminist araştırmacılara göre, ev işlerinden ve bakımcılığından sorumlu olunmasını kapsayan, çalışma saatleri belirsiz ve karşılığında ücret bedeli olmayan ev kadınlığı ‘kadının görünmeyen emeği’ olarak betimlenir. Bora (2010) çalışmasında, ev işlerinin düşük statüsünün sonuçlarını şöyle aktarmıştır: “...Bu işlerin fiziksel, ekonomik ve ideolojik görünmezliğine neden olur. Evde yapılan işler ya elle tutulur, somut sonuçlara yol açmaz, ya da çok çabuk tüketilirler; özel alanda gerçekleştirilirler, kar getirmezler, yalnızca kullanım değeri üretirler. Bu işlerin insan ilişkileri ile sarılıp sarmalanmış olmaları, gerçek bir çalışmadan çok ‘sevgi emeği’ olarak değerlendirilmelerine neden olur.”

Ev işleri olarak tanımlanan, yemek yapımı, ev temizleme, çamaşır gibi faaliyetlerin kadının görev alanında olduğu, kadının bunu içselleştirdiği bilinmektedir. Kadının birincil görevlerinin ev kadını veya bakımcısı olarak algılandığı görülmektedir. (Dökmen, 2010ve İmamoğlu, 1993). Toplumun kadına dayattığı ev kadınlığı rolü, aynı zamanda kadın tarafından da bir o kadar içselleştirildiği için modernleşerek devam eder.

Çalışma Yaşamı

Günümüzde, kadın için çalışma yaşamı da çoklu rollerinin bir parçası haline gelmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, geleneksel iş bölümünde kadının en önemli görevi ev ve çocuk bakımını kapsayan ev kadınlığıdır. Buna ek olarak, günümüzde

kadın, geleneksel işlerinden tamamen kopmamak şartı ile çalışma yaşamında yer alabilmektedir.

Ancak, bu şartlarda bile kadınlar çalışma yaşamında birçok zorlukla karşılaşmaktadırlar. Çalışma yaşamında mesleklerin kadın ve erkek mesleği olarak ayrılması nedeniyle kadınlar kendilerine uygun görülen alanlarda okurlar ve iş bulurlar. “Türkiye’de öğretmenlik, kadın için uygun görülen, evrensel örüntüleri izleyerek geleneksel kadın rolleriyle bağdaştırılan bir meslektir. Dolayısıyla kadının ev, eş ve çocukla ilgili sorumluluklarını aksatmayacak, belli saatler, günler, haftalarla sınırlı bir meslek etkinliği olarak algılandığı görülmektedir.” (Tan, 1996). Kadına uygun görülen meslekler, çoklu rollerini yerine getirebilmeleri içindir. Kadına uygun görülen mesleklere sahip kadınların bile yaşadığı temel sorun, iş aile çatışmasıdır.

Bütün bunlara ek olarak, kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları ayrımcı ve eşitsiz uygulamalar vardır. Bunlar, erkeklerden daha düşük ücret alma, cinsel taciz, yönetim mekanizmalarında bulunamamaları gibi uygulamalardır. Bu eşitsiz tutumlar da kadının çalışma yaşamındaki yerini sınırlamaktadır. Yönetim mekanizmalarında kadınlara çok nadir rastlanmaktadır. Bunun nedeni, var olan ama tanımlanmayan, somut bir şekilde gözlenemeyen engeller olarak adlandırılan “cam tavan etkisi”dir. Bu etki, bireyin her hangi bir yetersizliğinden dolayı yükselememesini değil, kadın olduğu için yükselememesine vurgu yapar (Dökmen, 2010).

Annelik

Embriyonun kadın bedeninde oluşması ve büyümesiyle başlayan süreçle birlikte, anne çocuk arasında farklı bir bağ oluştuğu düşünülür. Toplumun ve başta babaların, annelerin daha iyi bir ebeveyn olduğunu düşünmesiyle de (İmamoğlu, 1993) annelik kavramı bambaşka bir boyut alır. Çocuğun her şeyinden sorumlu olması gerekliliğinin yüklendiği annelik, kadına yüklenen bir toplumsal cinsiyet rolü olarak ele alınabilir. Aynı zamanda annelik rolü kadına yüklenen çoklu rollerden bir tanesidir. Çalışan kadın, ev kadınlığı rolünü yardımcısına aktarabilse bile çocuğundan birinci derece sorumlu ebeveynlik rolünü tam anlamıyla bakıcıya aktaramaz.

Biyolojik açıdan anne olma; hormonların da devreye girmesiyle birlikte, bebeğin anne karnında taşınması, doğumu ve emzirilmesi işlevlerinden oluşmakla birlikte, bebeğin büyütülme aşamasında; beslenme, sevgi ve ilginin verilmesini de kapsar. Biyolojik nedenlerle annelerin tek başına üstlendikleri; bebeğin anne karnında taşınması, doğumu ve emzirilmesi işlevleridir. Bebeğin tüm ihtiyaçlarının anne tarafından karşılanması ve fedakâr olunması gerekliliği gibi diğer tüm sorumluluklar toplumun kadına atfettiği ve öğrettiği annelik rolüdür. Bu rol, kadın tarafından da derinlemesine içselleştirilmiştir. Örneğin, kadın, çocukken oynadığı oyunlarda bile anne olmuştur. Anne olmak birçok kadının hayalidir. “Davranış bilimcilere göre, anne olmak duygusu bir içgüdü ama aynı zamanda kendi annemizi model alarak öğrendiğimiz bir duygu ve davranış örüntüsü. Küçük kız çocuklarını gözlemlediğimizde, kollarında oyuncak bir bebek ve onu yedirip içirdiğini, uyuttuğunu görürüz. Küçük kızlar evcilik oyunlarında hep anne olur, bebeklerine bakar ve onları korur. Bu arada hem içgüdüsel bir motivasyonun hem de model alma davranışının birlikte yaşandığını görüyoruz” (Öz, 2005, aktaran Uzel, 2008).

Ebeveynlik rollerinde annelik ve babalık için toplum tarafından belirlenmiş farklılıklar vardır. Bilindiği gibi ‘anne’ çocuğu olan kadını ifade etmektedir. ‘Annelik’ ise çocuğu olan kadının yapması gerekenleri tanımlamaktadır. Annelik ve anne duyarlılığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temeline kurulmuş rol kalıplarıdır. Özbay’a göre, “Doğumun kadın bedeninde gerçekleşmesi, toplumsal örgütlenmenin bazı gözlenen biçimlerinin ve özellikle cinsiyet rolleri farklılaşmasının ve cinsler arası eşit olmayan ilişkilerin ilk gerekçesi olmuştur. Bu nedenle kadının statüsünü ve doğurganlığını birbirinden bağımsız olarak düşünmek olanaksızdır” (Özbay, 1992, aktaran Uzel, s. 70). Türkiye’de hanelerdeki küçük çocukların bakımını %89,6 oranında anneler üstlenmektedir (TUİK, 2012).

Annelik rolü ile ilgili yapılan bir araştırmada, ebeveyn ve çocuk ilişkilerinde ciddi sorunların bulunduğu, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkilerde bir dengeden söz etmenin çok fazla mümkün olmadığı ve ayrıca babaların çocuklarını yetiştirmede üstlerine düşen görevleri yerine getirmediği bulunmuştur (Özensel, 2004). Son zamanlarda yapılan araştırmalar, annelik rolünün olumsuz sonuçlarına da odaklanmaktadır. Anneliğin babalıktan daha kapsamlı, daha önemli ve gerekli görülmesi; ideal annelik, iyi anne olmak, en iyi anne olmak gibi kavramlarla

çerçeveselenen kadınlığın, kadınlarda yalnızlık, özgüven eksikliği, suçluluk ve kaygı gibi durumları tetiklemesine neden olmaktadır. Bilindiği gibi geleneksel bakış açısında, çocuğun iyilik ve başarı durumları babayla, başarısızlık ve eksiklik durumları anneye özdeşleştirilerek “Sana çekmiş” tabiri kullanılmaktadır.

Güzellik

Kadınların “sıcak aile ortamının kurucuları” olduğuna ilişkin ifadelerle eşlik eden bir diğer kategori; namus, aileye bağlılık ve itaat kavramlarıyla çerçeveselenen “güzellik ve bakımlılık” kavramlarıdır. (Bora ve Üstün, 2005). “Güzel ve seksi” olma birçok kadının arzuladığı, toplumun kadınlara yüklediği, kadınların da bir o kadar içselleştirdiği cinsiyet rollerinden biridir. Toplumun kadından beklediği, daha az yemek yemesi ve vücudunun kadınsı olmasıdır. Toplumda, kadın vücudunun bakımlı ve güzel olması erkek vücuduna göre daha anlamlı ve önemlidir. Kadın estetik olmayla özdeşleştirilir. Toplumun kadına yüklediği cinsiyet rollerinden biri olan estetik olma; kadınlarda, kaygılara, depresyona ve yeme bozukluklarına neden olabilmektedir.

Yapılan bazı araştırmalar, kadınların bedenlerinden erkeklere göre daha fazla şikayetçi oldukları yönündedir. Feingold ve Mazzella’nın beden imgesi üzerine yaptıkları çalışma, kadınların erkeklere göre bedenlerinden daha az memnun olduklarını göstermektedir. Buna ek olarak, kadınların bedenlerinden memnuniyetsizliklerinin günümüzde daha fazla olduğu da görülmüştür (Feingold ve Mazzella, 1998).

Günümüzde, fiziksel olarak çekici ve mükemmel olma çabaları abartıldığında, beden ölçülerine verilen değer artmakta ve böylece kadınlar bedelini hastalıklarla ödemektedir. Bir araştırma, kadınların %56’sından fazlası için, kadın olmanın, genel görünüş ve beden boyutuyla ilgili kaygı ve memnuniyetsizliği gerekli kıldığını göstermiştir (Yücel, 2009).

Daha çok kadınlarda görülen yeme bozukluklarının nedenlerine yönelik yapılan araştırmalara göre, yeme bozukluğu olan bireyler “kelimelere dökemedikleri duygularını sıklıkla kusarlar (bulimiya nervoza) ya da bedenlerini ve duygularını birlikte reddetme yolunu arayabilirler (anoreksiya nervoza)”. Birçok psikolojik bozuklukta olduğu gibi yeme bozukluklarında da, sosyo kültürel faktörler; değişen

güzel kadın imgesi, zayıflığın önemli olumlu bir özellik olarak öne çıkarılması dikkate alınmalıdır. Araştırmaların da gösterdiği, sosyo kültürel faktörlerin genç kadınların hastalanma oranlarının artışında rol oynayabileceğine yöneliktir (Yücel, 2009). Bulgular, kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden ‘güzel ve estetik olma zorunluluğu’ ile yeme bozuklukları arasında ilişki olduğuna işaret etmektedir.

Namus ve Cinsellik

Cinsiyet rolleriyle ilgili araştırmalarda dikkat çeken, kadın özelliklerinin daha olumsuz betimlenmesi ve kadınlarla ilgili ‘olması gerekenler’ in altının daha net çizilmesidir. Bora ve Üstün’ün çalışmasında kadınlarla ilgili yorumların, erkeklik ve erkeklerle ilgili olanların üç katından fazla olduğunu görülmüştür. Bu çalışmada, kadınlık rolünün; kadınlar için emek ifade ettiği, erkekler için ise namus ve itaat anlamına geldiği anlaşılmıştır (Bora ve Üstün, 2005). Cinsiyet eşitsizliklerinin altında yatan önemli dinamiklerden biri olduğu kanıtlanan namus kavramı (Tahincioğlu, 2010), kadınlar için temel baskı kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Örneğin, kadınların hareket alanları ve özgürlükleri, özellikle genç yaşlarda, cinsel taciz ihtimali ile kısıtlanmaktadır. Ancak, araştırmalarda bazı kadın ve erkeklerin, baskı ve engelleri; koruma, sevgi ya da namus gibi kavramlarla adlandırdıkları görülmektedir (Bora ve Üstün, 2005).

Cinsellik ve kadın ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle namus kavramı çerçevesinde konuşulmaktadır. Araştırmalardan da anlaşılacağı gibi, namus, evlilik dışı cinsel ilişkinin gerçekleşmemesi anlamında kullanılmaktadır. Bu bağlamda namus, bekâretle özdeşleştirilir ve aynı anlamı ifade eder. Sonucunda, tabu niteliğindeki namus; evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel ilişkinin yasaklanması olarak algılanmaktadır (Bora ve Üstün, 2005). Bora ve Üstün’ün çalışmasında, cinsel yaşamlarından söz eden kadınlar tarafından; “cinselliklerinin çocuklukları ve genç kızlıkları boyunca baskı altına alınması, yok sayılması, hem kendileri hem de aileleri için tehlike olarak görülmesi ve evlendikten sonra “serbest”leşmesi” konularında baskı yaşadıkları dile getirilmiştir. Kadınların büyük çoğunluğu, namus baskıları ve ilişkili olarak bilgisizlik nedeniyle ciddi kaygılar yaşamıştır. Bununla ilgili bir örnek, Bora ve Üstün’ün çalışmasındaki kadınların yaşadıkları cinsellik deneyimlerinde ifade edilmektedir:

“Ben evlendiğim gece ağladım ya. Çok ağladım. Çok korktum. Nasıl bir şeydir ki? Çok mu canım yanacak. Hep böyle kulaktan dolma şeylerde aptalca bir şey”. Daha sonra da bu korkusu uzun süre devam etmiş, “Hiçbir zaman da bir şey anlamadım” (Bora ve Üstün, 2005).

Kadınların cinsellikle ilgili yaşadıkları problemlerin en temel nedeni, kadın cinselliğinin namus kavramı çerçevesinde daraltılıp sınırlandırılmasıdır. Toplumda, cinselliğin erkeğe özgü olduğu; erkeğin bu konuda donanımlı ve aktif olması gerektiği düşüncesi yaygın bir görüştür. Kadın cinselliğinin ise namus çerçevesinde daraltıldığı; daha önceden de belirtilen kadın özelliklerinin, pasif, uyumlu, fedakar ve en önemlisi itaatkar olmasının, cinsellikte de beklendiği söylenebilir.

“Kadın cinselliği üzerindeki toplu denetimin önemli bir nedeni kadının cinsel iffeti ile aile ya da sülalenin şerefi arasında kurulan bağlantıdır. Kadınlara, herhangi bir yanlış davranış nedeniyle bütün bir topluluğa, sülaleye ya da aileye utanç ya da şerefsizlik getirecek denli muazzam olumsuz bir güç atfedilmiştir. Bu nedenle tamamen eve kapatılma ve örtünmelerinden, kamusal alana girişlerinin ve hareketlerinin sınırlandırılmasına kadar varan katı dışsal baskılar altında yaşarlar” (Kandiyoti, 1997). “Namus kalıplarına uyum sağlamayan kadınlar ölümden kurtulmuş olsalar bile çeşitli biçimlerde cezalandırılmaktadırlar.” Bu cezalar; aile tarafından dışlanma veya reddedilme, yaşadığı yerden uzaklaştırılıp, başka bir yerde yaşamaya mahkum edilme, sevmediği veya uygun olmayan bir kişi ile evlendirilme, başkalarına ibret olsun diye, burnunun kesilmesi şeklinde uygulanmaktadır (Kardam, 2011). Cinsellik ve namus ile ilgili kuşaklar arası düşünce farkını araştıran bir araştırmanın bulgularına göre, bilincin artması gibi olumlu gelişmeler gözlenmekle birlikte baskı ve utanma hissi devam etmektedir (Dincer, 2007). Bu nedenle, kadınlara yönelik cinsellikle ilgili kalıpyargılar ve namus konusundaki kalıp düşünceler zaman içinde değişerek devam etmektedir.

3.2.Kültürel Özellikler ve Önyargılar

Kalıpyargı (stereotip) “Halkın bir grup hakkındaki inancı, bir grubun başka bir grup hakkındaki duygusallaşmış, basitleşmiş ve çoğunlukla karikatürize edilmiş, tecrübeyle çok az değişmiş olan inancı” olarak tanımlanmıştır (Kızılcılık ve Erjem, 1994). Kalıpyargılar, bir gruba ilişkin bilgi, inanç ve beklentileri içeren bilişsel

yapılanmalar olarak tanımlanır (Kunda, 1999, aktaran Dökmen 2010). Bu özellikleriyle, kalıpyargılar bir şey hakkındaki fazla genellenmiş inançlardır. Aynı zamanda, kalıpyargılar, “Kategorileştirme sürecinin bir sonucu” olarak ve özellikle gruplar arasında farklılıkların benimsenmesi sonucunda oluşur (Brown, 1998, aktaran Dökmen 2010). Psikanalistlere göre kalıpyargılar, “Özellikle kaygıyı azaltmaya yönelik savunma mekanizmalarıdır.” (Bilgin, 1996). Bir bireyin yeni tanıştığı bir kişi için kalıpyargıları, yaptığı mesleğine, cinsiyetine ya da nereli olduğuna göre gelişebilir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ise, toplumun, erkek ve kadın gruplarından beklediği farklı özellikler olarak tanımlanabilir (Franzoi, 1996, aktaran Dökmen 2010). Cinsiyet kalıpyargıları en sık karşılaşılan kalıpyargılardandır. Bireyin kadın ya da erkek olmasına göre, neler yapabileceğinin belirlenmesi cinsiyet kalıpyargısına bir örnektir. Böylelikle, kalıpyargıların aynı zamanda beklentiler olduğu da söylenebilir.

Kalıpyargılar, bilişsel kestirme yollar olarak işlev görürler. Bunun anlamı; fazla düşünmeden, duruma göre uygunluğuna bakılmadan, kısa yoldan kabul edilmesidir. Böylece, genelleştirilmiş kalıpyargıların yanlış olabileceği düşünülmemeyebilir (Dökmen, 2010). Düşünme gerektirmemesi ve kısa yoldan kabul edilmesi gibi özellikleriyle kalıpyargılara göre hareket etmek kişiye kolaylık sağlayabilir. Ancak bu nedenle, genelleştirilmiş olan kalıpyargıların yanlış olduğu görünmeyebilir.

Kalıpyargı ön yargının oluşmasına zemin hazırlar. Ön yargı “Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir” olarak tanımlanır (TDK, 2012). Yapılan bazı araştırmalar, kadınlara karşı önyargının kendi cinslerinden bile onaylandığını göstermektedir (Dönmez ve Demirel, 1990). Önyargı ve kalıpyargıların davranışsal göstergeleri ise ayrımcılık olarak adlandırılır. Bir ayrımcılık türü olan cinsiyetçilik, bir cinsiyetin diğer cinsiyetten üstün olduğunu iddia eder. Cinsiyetçilik, ayrımcılık terimini, toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında karşılayan terimdir. Cinsiyet ayrımcılığı, kadınlara yönelik olumsuz kalıp yargıların davranışa dönüştürülerek kadının erkeğe göre birçok alanda düşük konumlarda tutulması olarak ifade edilir (Sakallı-Uğurlu, 2002). Cinsiyetçilik, bir cinsin diğerine göre daha üstün olduğunu savunur. Bazı görüşlere göre, cinsiyetçilik, düşmanca ve

korumacı cinsiyetçilik olarak ayrılır (Sakallı-Uğurlu, 2002). Her iki cinsiyetçilikte, temelde kadının erkeğe göre düşük ve zayıf olduğunu bu nedenle kadınlara yüklenen rollerin devam etmesi gerektiğini düşünür. Zaten kadınlara yüklenen rol ve kalıpyargılar cinsiyetçiliği güçlendirir.

Manstead ve Hewstone' a göre (1996) kalıp yargıların işlevleri; çevre tarafından onaylanıp beğenilmek, psikolojik ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak, kendilik değerini arttırmak böylece sosyal kimlik oluşumuna katkı sağlama, sosyal gruplara yönelik olumsuz tutumları haklı çıkarmak, çevreyle ilgili algıların hızlı biçimde biçimlenmesini sağlamak ve bilgi verici olmak şeklindedir (Dökmen, 2010).

Kalıpyargıların özellikleri; olumlu ve olumsuz niteliklere sahip olabilmesi, içinde yaşanılan toplumun değerlerini içine aldığı için sözlü kültüre dayanmasıdır. Kalıpyargılar önyargıları barındırır. Bu nedenle zihinlerdeki klişeleri değiştirmek çok zordur. Kalıpyargıların özelliklerinden en dikkat çekici olan, değişime karşı dirençli olması ve kolayca değişmemesidir (Meydaneri, 2006). Başka çalışmalarda da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının özellikleri benzer şekilde ifade edilir. Cinsiyet kalıpyargılarının zamanla çok az değişmesi, dünyanın farklı kültürlerinde benzerlikler göstermesi, kültürden kültüre değişmesi, insanlara ilişkin algılarımızı etkilemesi, kişinin ırkına, sosyal sınıfına ve yaşına göre farklılık göstermesi, kalıp yargıların gücünü etkileyen cinsiyet, eğitim gibi faktörlerin olmasına değinilmiştir (Franzoi, 1996, Lips 2001, Matlin 1996, aktaran Dökmen, 2010).

Kalıp yargıların sonuçlarıyla ilgili örnekler, karşı cinsten beklenmeyen bir eylemin gerçekleşmesi sonucunda görülür. Örneğin, kadının, cinsiyet kalıp yargılarına göre beklenmedik bir başarı göstermesi, başarısının kadının yeteneği dışındaki şans, işin kolaylığı gibi olasılıklara bağlanmasına neden olur (Dökmen, 2010). Aynı bakış açısıyla, erkek başarısıyla ilgili örneği İmamoğlu (1993) araştırmasında ifade etmiştir. Çalışma doğrultusunda, ev bakımının algılanan güçlüğü erkeğin başarı veya başarısızlığına göre değişmemekte, ama kadın başarılı olduğunda çok kolay olarak değerlendirilmektedir. Ev bakımını erkek başardığında ve kadın başaramadığında önemli görülmektedir. Aynı zamanda, erkek başaramadığında, kadın başardığında önemsiz olarak algılandığı belirtilmiştir. Bu araştırmadaki ilginç bir bulgu da, başarı için kadının da erkeğin de rahat, başarısız

olduğunda rahatsız hissetmesi beklenirken, ev bakımı için durum farklı olmuştur; sadece kadın, ev bakımını başardığında rahat, başaramadığında rahatsız hissetmektedir (İmamoğlu, 1993). Toplumsal cinsiyet anlayışı ve kalıpyargılar çerçevesinde, ev işleri kadına atfedilen bir toplumsal cinsiyet rolüdür. Dolayısıyla bunu başaramadığında olumsuz duygular hissetmektedir.

Kalıpyargıların ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda, sosyal öğrenme ile kitle iletişim araçları (televizyon, reklamlar), çocuk kitapları, gazete ve dergiler, karikatürler, müzik kliplerinin etkili olduğunu belirtmektedir (Dökmen, 2010). Çocuklara küçük yaşlardan itibaren cinsel kimliklerine uygun roller bir şekilde yüklenir. Bu konuyla ilgili toplumsal cinsiyet kuramları bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

Toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının gücünü, atasözlerimizde ve deyimlerimizde de görmek mümkündür. Bilindiği gibi, atasözleri ve deyimler; deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte kalıplaşmış söz öbekleridir (TDK, 2012). Toplumsal cinsiyet rol kalıplarını, ataerkil düzeni ve cinsiyetçiliği, dilimize yerleşmiş söz öbeklerinde görmek mümkündür. Günümüzde de hala geçerliliğini koruyan atasözleri ve deyimler arasında “Kadının saçı uzun, aklı kısadır, Kızı kendi başına bırakırsan ya davulcuya kaçar ya zurnacıya, Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” gibi örnekler vardır. Türk Dil Kurumu’nun (2012) atasözleri ve deyimler sözlüğünde cinsiyet rol kalıplarıyla ilgili örnekler açıklamaları ile birlikte verilmiştir:

- “Yuvayı dişi kuş yapar.” ya da “Yuvayı yapan dişi kuştur.”

Evin kadını anlayışlı, idareci ve tutumlu olursa ancak o zaman evde dirlik düzenlik sağlanır.

- “Elinin hamuruyla erkek işine karışmak.”

Kadınların, beceremeyeceği işleri yapmaya kalkışması.

- “Karı gibi.”

Korkak, döneke (erkek)

- “Karılık etmek”

Evli bir kadın kocasına olan görevini yerine getirmek.

Erkek için döneklik etmek, hile yapmak.

- “Erkek gibi”

Erkeğe yakışır, erkeğe benzer.

- “Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.”

Çoğu zaman doğacak çocuğun oğlan olması istenir, onun için oğlan doğuran kadın sevinir, kız doğuran kadın üzülür.

- “Kızını dövmeyen, dizini döver.”

Çocuğunu gerektiği gibi eğitmeyen, ileride çok pişman olur.

- “Kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek erkektir.”

Kadın ne kadar bol, değerli çeyizle gelirse gelsin evin bütün eksiklerini erkek sağlar, giderlerini erkek karşılar, evi o geçindirir.

- “Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası”

Yolsuz ilişkiler kadınlar için hoş karşılanmadığı hâlde erkekler bu gibi ilişkilerden övünme payı çıkarırlar.

- “Tarlayı düz al, kadını kız al.”

Tarla alacak kimse bayırdan, engebeli yerden değil düz yerden almamalıdır, evlenecek erkek de dul kadın değil, kız almalıdır.

- “Eline erkek eli değmemiş olmak.”

Kız, namuslu olmak.

- “Dişi köpek, kuyruğunu sallamayınca, erkek köpek ardına düşmez” ya da “Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz.”

Kadın istek göstermezse, yüz vermezse erkek onun peşine düşmez.

Farklı yörelerde yapılan araştırmalarda da, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının sözel ifadelerle nasıl yerleştiğini görmek mümkündür. Kadının evlenmeden cinsel ilişki yaşaması zina yaptığını ve namusunun kirlendiğini ifade eder (Meydaneri, 2006). “Kız çocuklar çok kez daha aşağı varlıklar imiş gibi işlem

görmekte, kendilerini en sona koyacak şekilde toplumsallaşmakta, böylece öz saygıları zayıflatılmaktadır” (Arat, 1997).

Kadınların ruh sağlığının bozulmasında etkili olan cinsiyet rolleri, kadın açısından; yüklenen özellikler, çoklu roller (ev kadınlığı, annelik, çalışma yaşamı), güzellik ve şiddet başlıkları altında incelenmiştir.

Yüklenen Özellikler

Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıplarıyla ilgili olarak farklı aralıklarla yapılmış birçok araştırma mevcuttur. İmamoğlu (1993), araştırmaları sonucunda, erkeklerin güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri; kadınların ise sabırlı, anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemelerini beklendiğini belirtmiştir. Geleneksel toplum ve aile sisteminde kadın ve erkek rolleri için bu beklentiler gözlenmiştir. Ekonomik gücü temsil eden erkeğe aktif, güçlü, bağımsız ve belirleyici bir mekanizma, kadına ise, bağımlı, düzenleyici ve pasif bir rol yüklemiştir (İmamoğlu, 1993). Kadınlar için ev ile ilgili işleri yürütme ve çocuk bakımı gibi işler öne çıkarken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha önemli hale gelmektedir (Powell, Greenhause, 2010). İmamoğlu (1993), insanların sağlıklı ve mutlu yaşayabilmeleri için iki temel gereksinimden söz etmiştir. Bunlar; çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlama, çevreyle anlamlı ilişkiler kurma ve bütünleşme işlevidir. Bu gereksinimleri karşılamak üzere; erkek geçindirici, koruyucu; kadın ev, çocuk bakımı, düzenleyici konumda yer alır. Kadının gün geçtikçe çalışma yaşamında daha aktif yer aldığı gözlenmesine rağmen, geleneksel düşüncelerden uzaklaşmadığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarına göre, erkeğin en önemli rolü ailenin geçimini sağlamak iken, kadının en önemli görevi çocuklarını büyütme ve aile yaşamının devamlılığını sağlamaktır (Moya, Expósito ve Ruiz; 2000). Bu şekilde, kamusal alan erkeğin, özel alan ise kadının görev alanı haline gelir.

Kadınlara yüklenen rollerin ve özelliklerin, erkeklere yüklenenlerden daha olumsuz olduğu, kadınlar için kullanılan kalıp yargıların toplumsal beğenilirliklerinin daha düşük olduğu belirtilmiştir (Dökmen, 2010). Kadınların, daha çok özel alanda bulunmaları gerektiği fikri; çocuk bakımı ve evle ilgili işlerden sorumlu olmalarını gerektirmiştir. Farklı bir ifadeyle, kadınların çocuk ve evle ilgili konulardan sorumlu

olmaları, özel alanda kalmalarına neden olmuştur. Böylelikle, kadın çalışmamakta, çalışsa bile evle ilgili yüklenen sorumluluklardan kopamadığı için ekonomik özgürlüğüne tam anlamıyla sahip olamamaktadır. Sonuç olarak, erkeğe her anlamda bağımlı hale gelmektedir. Diğer bir yandan, erkeklerin ekonomik güce sahip olmaları gerektiği fikri; bu nedenle iş ve kariyer olanaklarının daha fazla olması söz konusudur. Böylelikle, kamusal alanda erkek hâkimiyeti oluşur. Erkek, güçlü, otoriter ve bağımsız; kadın ise, bağımlı, duygusal, fedakâr ve itaatkâr olur. Bu düzen, nesilden nesillere öğretilerek içselleştirilir.

Kadın ve erkek rollerine yönelik, farklı ülkelerde yapılan araştırma bulguları benzer sonuçlar verdiği görülmüştür. Best ve Williams (1982,1990), farklı kıtalardaki 25 ülkede, kadın ve erkeğe yüklenen özelliklerin benzer olduğunu tespit etmişlerdir (Best ve Williams, 1993). Bulunan özellikleri; duygusal anlamlar, psikolojik ihtiyaçlar ve ego durumlarına göre ayırmışlardır. Buna göre, erkekler için, duygusal anlamlardan, güçlü, aktif; psikolojik ihtiyaçlardan baskınlık, başarı, saldırganlık vb; ego durumlarından eleştirici ana baba ve yetişkin; kadınlar için; duygusal anlamlarda, zayıf, pasif; psikolojik ihtiyaçlardan saygı, bağımlılık, bakım vericilik, yardımseverlik, dostluk vb; ego durumlarından bakım verici ana baba ve uyumlu çocuk yüklenir. Aynı çalışmayı, 5 ve 8 yaşındaki çocukların; erkekler için, güçlü, kaba, maceracı, saldırgan, baskın, bağımsız, kendine güvenen gibi özellikler yüklediğini; kadınlar için ise, bağımlı, zayıf, kibar, duygulu, duygusal, konuşkan gibi özellikler yüklediğini tespit etmişlerdir (Best ve Williams, 1993).

Hacettepe Üniversitesi'nde lisans öğrenimine devam eden son sınıf öğrencilerinin, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla, öğrencilerin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik yaşamı ve aile yaşamı ile ilgili konulardaki görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuş ve özellikle çalışma yaşamı ve evlilik yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel görüşlere sahip oldukları bulunmuştur. Üniversitelerde hala geleneksel görüşlere sahip olan öğrencilerin olduğu görülmüştür (Yılmaz ve ark. 2009).

Altan'ın çalışmasında, ülkemizde kadınlara ve erkeklere yüklenen olumlu özellikler araştırılmıştır. Buna göre kadını ve erkeği tanımlayan en iyi sıfatlar

belirlenmiştir. Kadınlar için; ‘duygusal, çekici, düzenli, etkileyici, fedakar, görgülü, iyi huylu, kibar, terbiyeli, pratik, sabırlı, sevimli, saygılı, sevecen, sadık, tatlı dilli, itaatkar, üretken, yumuşak, zarif’ sıfatları seçilmiş, erkekler için ‘atılgan, bağımsız, cesur, çevik, kavgacı, dayanıklı, sporsever, güçlü, girişimci, hakkını savunabilen, hızlı, hırslı, kendine güvenen, kararlı, mert, mücadeleci, onurlu, otoriter, sert, soğukkanlı’ özellikleri seçilmiştir (Dökmen, 2010). Toplumsal cinsiyet rollerini, toplumun kadın ve erkekler için seçtiği ve uygulanmasını beklediği özellikler olarak tanımlanmış ve toplumsal cinsiyet kavramı kapsamında kadın ve erkeğe yüklenen en iyi özellikler belirlenmesine karşın, kadın özelliklerinin erkeklere göre daha olumsuz olduğu dikkat çekmektedir. Birine otorite ve dayanıklılık, diğerine kırılabilirlik ve edilgenlik yakıştırılmaktadır. Bu şekilde, kadının pasifliği üzerine konumlandırılan bir erkeksi kimlik oluşmaktadır (Yaşar, 2007).

3.3. Şiddet

Ataerkil kültür, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kaynak niteliğindedir. Ataerkil düşünceyle yoğrulan kadın ve erkek cinsiyet rolleri, erkeğin kadına hükmetmesini ifade eder. Bu bakış açısıyla, cinsiyet rollerinin etkisi ile kadına yönelik şiddet pekişmektedir. Diğer bir deyişle, kadına yönelik şiddet, ataerkil düzenin ve cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu ve aynı zamanda bir cinsiyet rolü olarak ele alınmaktadır. Kadına yüklenen ‘itaatkâr ve boyun eğen’ rolleri, kadına yönelik şiddete temel zemin hazırlar niteliktedir.

Kadına yönelik şiddet; kadın üzerinde cinsel, fiziksel ve psikolojik hasarlara yol açan ya da açma olasılığı taşıyan tehdit ve zorbalığı özetleyen bir tanımdır. Birleşmiş Milletler kadına yönelik şiddeti; hem kamusal alanda hem de özel mekânlarda ortaya çıkan sonuçları psikolojik, fiziksel ve cinsel hasarlara yol açan ya da açma ihtimali taşıyan, kadın cinsiyetini hedef alan şiddet türü olarak yorumlamıştır (WHO, 2012).

Bora ve Üstün’ün çalışmalarında görüşülen yetmiş iki kişinin tamamına yakınında bir şiddet hikâyesi olduğu belirtilmektedir. Çalışmalarında, çeşitli türlerde şiddet ve engellenmeye ilişkin ifadelerle birlikte; fiziksel şiddetin, hamilelik gibi özel durumlarda da sürdüğünü gösteren ifadeler kaydetmişlerdir. İşkenceye varan fiziksel şiddet ifadeleri ile kişilerin bastırılması, engellenmesi, bu engel ve baskıların

içselleştirilmesi gibi önemli bulgulara ulaşmışlardır (Bora ve Üstün, 2005). Şiddetin ne kadar yaygın olduğu ve ne kadar tehlikeli boyutlara ulaştığı çarpıcı bir şekilde kanıtlanmıştır.

Kadınların engellenme ve denetimleri içselleştirdikleri, kendilerini tanımlamalarında gözlenmiştir. Bu tür tanımlamaların kendileri tarafından yapıldığı ve aynı zamanda çevrelerindeki kişiler tarafından da desteklendiği gözlenmiştir. Olumsuz tanımlamalara ek olarak, kocanın kıskançlığı, engellenme ve sınırlandırılma ile kadınların özgürlüklerinin azaldığı ve bağımlılıklarının arttığı belirtilmiştir. Görüşmelerde şiddet ve engellenme sonucunda kadınların, geleceğe yönelik beklentilerinin karamsarlığı ve derin güçsüzlük duygusu gözlenmiştir (Bora ve Üstün, 2005).

Kadınlar toplumun her alanının ayrılmaz bir parçasıdır. Fakat kadınların yerine getirdikleri çoklu roller, toplumdaki diğer kişilere göre ruhsal hastalık yaşama riskini arttırmaktadır. Kadınlara yüklenen birçok baskıya ek olarak, kadınlar, önemli cinsiyet ayrımcılıkları ve bununla ilişkili olarak, yoksulluk, açlık, yetersiz beslenme, aşırı iş yükü, aile içi şiddet ve cinsel şiddetle baş etmek zorundadırlar (Gomel, 1997).

Dökmen (2010) bu toplumsal baskının kadın ruh sağlığı üzerindeki etkisini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Kadınlar ve erkekler olarak ayrılmış iki grubun üyeleri, bükülüp katlanmış kâğıtlardan makasla kesilmiş, açınca el ele tutuşan birbirinin aynı bir sürü bebek gibi ya da patates baskısı gibi aynılaştırılmaya çalışılır ve bu baskı diğer baskıları da içerir. Kadın ya da erkek ama galiba en çok kadın, bu baskı altında bunalır, sıkılır, mutsuz olur, özgürce kendine yol çizemez, kendini gerçekleştiremez. Bunun sonucunda da psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar yoğun olarak ortaya çıkar.”

Ruh sağlığı ile ilgili istatistikler kadınların erkeklere göre daha çok psikolojik bozukluk yaşadığına işaret etmektedir. Buna ek olarak, çeşitli nedenlerden dolayı kadınlarda ve erkeklerde görülen psikolojik bozukluklar farklı olabilmekte; aynı görülen bozuklukların semptomatik açıdan farklılıkları olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda, kadınlarda daha fazla görülen psikolojik bozukluklarda cinsiyet rollerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Yeğin depresif bozukluğunun

belirtilerinde toplumsal cinsiyet farklılıklarının olduğu düşünülmektedir. Buna örnek olarak bir kadın yeğin(majör) depresif bozukluğunda ağlama semptomları gösterebilirken, bir erkeğin depresyonuna ağlamasının zayıflık olarak algılanması sebebiyle telafi edici olması beklenen alkol kullanımı eşlik edebilir. Aynı bozukluk kadın ve erkekte farklı belirtilerle farklı şekilde yaşanabildiği gibi, farklı bozukluklar kadın veya erkeklerde farklı yaygınlıklarda rastlanabilir. Örneğin, depresyon kadınlarda çok yaygın iken, alkolizm erkeklerde kadınlara göre daha yaygındır. Kadınlarda alkolizm ya da erkeklerde depresyon daha az rastlanmaktadır (Köroğlu, 2009).

Türkiye Ruh Sağlığı Profili Çalışması, Türkiye’de ruhsal hastalıkların sıklığı hakkında bilgi vermektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de nüfusun %18’inin yaşam boyu bir ruhsal hastalık geçirdiği, çocuk ve ergenlerde klinik düzeyde sorunlu davranış oranının %11 olduğu bulunmuştur (Alataş ve ark., 2011).

DSM 5 Tanı Kriterleri El Kitabı’na göre (Köroğlu, 2014), kadınlarda erkeklere göre yeğin depresyon 2 kat fazla, somatoform bozukluk 5 kat fazla görülmektedir. Konversiyon bozukluk, distimik bozukluk, panik bozukluk, sosyal fobi, özgül fobi, yaygın anksiyete bozukluğu, cinsel bozukluklar (istek/uyarıma, orgazm, cinsel ağrı/ vajinismus), yeme bozuklukları (anoreksiya nervoza, bulimia nervoza ve tıknırcasına aşırı yeme bozukluğu) kadınlarda erkeklere göre daha sık görülmektedir. Erkeklerde ise, maddeyi kötüye kullanımla ilişkili bozukluklar (alkol), kadınlara göre iki kat fazla görülür. Şizofreni, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ise eşit sıklıkta görülen bozukluklardır.

Çocuklarda bu oranlara bakıldığında; erkeklerde davranım bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, otistik bozukluk daha fazla görülür. Karşıt gelme bozukluğu, ergenlik öncesinde daha çok kızlarda, ergenlik sonrasında ise daha çok erkeklerde görülmektedir (Köroğlu, 2009).

Kadınların erkeklere göre, stres belirtilerini daha çok gösterdikleri ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Hovardaoğlu, 1997). Benzer şekilde, yaşam doyumu ve pozitif duygulanımın kadınlarda daha düşük seyrettiği görülmektedir (Shmotkin 1990).

1998’de gerçekleştirilen Türkiye Ruh Sağlığı Profili Araştırması Raporu’nda, benzer şekilde kadınlarda birçok hastalık erkeklere göre iki kat fazla görülüyordu. Bu rapora göre de kadınlar alkol bağımlılığı dışındaki tüm ruhsal hastalıklarda önde olduğu görülmüştür. Yeğin depresif bozukluk, ortalama olarak, kadınlarda %20, erkeklerde %10 oranında rastlanmıştır. Başlama yaşı ise ortalama 40’lı yaşlar olarak ifade edilmiştir (Köroğlu, 2014).

Türkiye Psikiyatri Derneği’ne göre (2013), depresyon için risk etkenleri şöyle sıralanmıştır:

- Erken ebeveyn kaybı
- Madde ve alkol kötü kullanımı
- Anksiyete bozuklukları
- Kadın olmak
- Erken ebeveyn kaybı
- Düşük sosyoekonomik düzey
- Ayrı yaşama, boşanmış olma
- İşsizlik: İşsizlik depresyonda risk etkeni olması yanında işte verimliliği azalmasının önemli nedenlerindedir.
- Daha önce depresyon geçirmiş olma
- Yakın zamanda önemli yaşam olayları, stres etkenleri
- Kişilik yapısı
- Çocukluk döneminde cinsel veya fiziksel kötü davranılma öyküsü
- Bazı ilaçlar
- Tıbbi hastalıklar
- Hormonal değişiklikler

Belirtilerden yola çıkarak, “kadın olmak” depresyon için risk etkenlerinden bir tanesi olarak nitelendirilmektedir. Bazı çalışmalar, kadınlarda depresyonun erkeklere göre iki kat fazla olmasını, erkeklerin belirtilerinin, alkol kullanımı, dışa

vurum davranışları şeklinde ifade etmesi ve kadınların bu olanakları kullanamamaları sebebiyle aynı stres etkeni karşısında daha yoğun belirtiler göstermesi biçiminde açıklamaktadır. Kadınlarda depresyonun daha fazla görülmesinin nedenini açıklayan başka çalışmalar da, hormonal nedenler ve geleneksel kadın rolü ile ilgilenmektedirler. Kadınlarda gebelik, doğum, premenstrüel dönem gibi biyolojik ve psikolojik olarak depresyona yatkınlık yaratan ek özellikler de vardır. Kadın ve erkeklerde en azdan en sıkı doğru depresyon sıklığı ile ilgili olarak sıralama şöyledir (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2013):

- Evli erkek
- Evli kadın
- Bekâr veya dul kadın
- Bekâr, dul, boşanmış erkek
- Ayrı yaşayan ve boşanmış erkek

Bu sıralamaya göre, evli erkeklerde depresyon riski daha düşüktür. Evli kadınlarda depresyon riski, evli erkeklere göre daha yüksektir. Başka bir ifade ile evlilik erkekler için depresyondan koruyuculuk, kadınlar için depresyon riskini arttıran bir unsur olarak görülmektedir. Evliliğin kadınlar için risk oluşturmaması, toplumsal cinsiyet rollerinin evlilikte artan baskısını düşündürmektedir.

Literatürde kadını ruhsal problemlere iten şiddet, cinsel istismar, toplumsal baskı gibi durumlar üzerine yurt dışında ve ülkemizde birçok araştırma yapılmıştır. Yurt dışında ve Türkiye’de yapılan araştırmalarda benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür. Küçük yaşta cinsel istismara maruz kalan kız çocuklarının hem çocukluk dönemlerinde, hem de yetişkinlikte ruhsal problemler yaşadığı sonucuna rastlanmıştır. Benzer bir önerme şiddet ve aile baskısı içinde söylenebilmektedir. Yurt dışında ve ülkemizde yapılan araştırmalarda kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla daha çok baskıya, cinsel istismara ve şiddete maruz kaldıkları görülmektedir.

3.4.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Giordino (2005) ailede yaşanan fiziksel şiddet ile cinsel istismar arasındaki ilişkiyi konu aldığı çalışmasında; kocası tarafından şiddete maruz kalan kadınların

derin ruhsal çöküntüler yaşadığını ve bu durumu en çok çocuklarına yansıtarak, onlara fiziksel şiddet uygulamaya yatkın hale geldiğini saptamıştır. Giordino (2005) ABD’de yaşayan 3 milyon üzerindeki kadının eşi tarafından şiddete maruz bırakıldığı ve bu kadınların yarısının da çocuklarına şiddet uygulamaya başladığını saptamıştır. Kadınların çocuklarına uyguladıkları tıbbi müdahale gerektirecek ölçüde şiddeti disiplin olarak tanımlamalarına dikkat çekmiş, şiddet gören kadınların ruhsal bozukluklarının derinliğine değinmiştir.

Newmark (2000) çocuklarda görülen beslenme bozukluklarının sebeplerini incelediği araştırmasında; bu kişilerin çocukluklarında şiddete ve cinsel istismara maruz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan araştırmasına konu ettiği, şiddete ve istismara dayalı beslenme bozukluğu yaşayan kişilerin çoğunluğunun kadın olmasına dikkat çekmiştir. Yeme bozukluğunun gerekçesi olarak bireylerin güçlü ve sağlıklı bir vücudun istismarcı açısından çekici olduğu düşüncesine kapılmaları ve dolayısıyla sağlıklı bir beden istismarcı açısından caydırıcı olacağını düşünmeleri şeklinde yorumlamıştır. Newmark (2000) aynı araştırmasında cinsel istismar ile cinsiyet arasında bir saptama yapmış, cinsel istismara muhatap kalan deneklerin %23’ünün kadın %16’sının erkek olduğunu vurgulamıştır. Cinsel istismara maruz kalan ve ruhsal anlamda sağlıklı durumda olmayan bireylerin hepsinin sekiz yaşından önce cinsel istismara maruz kaldıkları saptanmıştır (Finkelhor, 1990).

Grilo, Masheb, Brady, Martindale ve Rotschild (2005) küçük yaşlarda yaşanan istismar ile beslenme bozukluğu ve ruhsal durum arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında yüksek kilo problemi olan 58’i erkek 282’si kadın katılımcılara anket uygulaması yapmışlardır. Katılımcılardan %69’unun çocuk istismar ve ihmeline maruz kaldıkları görülmüştür. %69’luk oran içinde %32’sinin cinsel istismara, %46’sının duygusal istismara ve son olarak %29’unun fiziksel şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada kadınların yüksek derece duygusal istismara ve ihmale maruz kaldıkları, bu durumun ruhsal sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği ve benlik saygılarını negatif yönde etkilediği görülmüştür.

Thornton, Veikly, Hollifield, Ruiz, Skipper ve Hawkins (2005) yaptıkları çalışmada çocuk istismarı ile ruhsal ve biyolojik sağlık durumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada HIV virüsü taşıyan 506 hasta üzerinde 1 yıl boyunca

araştırma yapılmış, hastaların beklenenden oldukça fazla bir biçimde çocukluklarında istismara uğradıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %41'i cinsel istismara, %38'i duygusal istismara, %27'sinin duygusal ihmale, %30'unun fiziksel şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. İstismara uğrayan katılımcıların %79'unun da uyuşturucu madde bağımlısı olduğu ortaya çıkmıştır. İstismardan olumsuz yönde seviyesi ve sayısının kadınlarda daha yüksek oranda olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan araştırmada hastalardaki riskli davranışlara, küçük yaşlarda yaşanan istismarın önemli bir gerekçe oluşturduğu görülmüştür.

Farkas, Meeyoung, Minners ve Singer (2004) uyuşturucu madde kullanan ve ruhsal sorunlar yaşayan anneler üzerinde araştırma yapmışlardır. İlgili araştırmada uyuşturucu madde kullanan ve depresyon tanısı konan annelerin çocuklarında ruhsal ve fiziksel şiddete ya da cinsel istismara maruz kaldıkları görülmüştür.

3.5. Ülkemizde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde de kadınların ve çocukların ruhsal sağlık durumlarına etki eden faktörleri belirlemek adına araştırmalar yapılmıştır. Tercan (1995) sosyo ekonomik düzey ile çocukların maruz kaldığı şiddet, istismar ve ruhsal sağlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, maruz kalınan şiddetin çocuğun cinsiyetine göre nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur. Çocuğun cinsiyeti bakımından istismar türü ve seviyesi değerlendirildiğinde kız çocuklarının aile içinde daha fazla istismara maruz kaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Erkek çocukların ise çoğunlukla aile dışında istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Ruhsal sağlık açısından konu ele alındığında istismarın türü fark etmeksizin çocuklukta yaşanan istismarların kalıcı sorunlara yol açtığı gözlemlenmiştir. Öte yandan aynı araştırmada dar, orta ve yüksek sosyo ekonomik seviyede olan ailelerin çocuklarında daha fazla istismar öyküsü olduğu görülmektedir.

Özdemir (1989) tarafından yapılan benzer bir araştırmada sosyo- ekonomik düzey ile şiddet arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmada ortalamanın üstünde gelir düzeyine sahip ailelerin diğer gelir düzeyindeki ailelere oranla çok daha fazla fiziksel şiddete başvurduğu görülmüştür. Özdemir (1989) kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddet, baskı ve istismarın gelir seviyesinin niteliğinden çok eğitim seviyesinin niteliğine bağlı olduğunu savunmuştur. Nitekim

aynı araştırmada eğitim seviyesi yüksek ebeveynlerin kız çocuklarına daha anlayışlı, ılımlı olduğu ve onlara özgürlük alanı tanıdığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Benzer bir araştırmada çocuklarına şiddet uygulayan kadınların büyük çoğunluğunun eşleri tarafından şiddete maruz bırakıldıkları, ruh sağlıklarının olumsuz yönde etkilendiği, benliklerine ve çocuklarına olan saygıyı yitirdikleri görülmüştür (Sucaklı, 2003). Eşinden şiddet gören kadınların sorunlu bir ruhsal yapıya sahip olduğu ve bununla ilintili olarak çocuklarına da sorunlu bir ruhsal yapıyla davrandığı ortaya çıkmıştır (Uz, 1989).

Ana sınıfı çağında bulunan çocuklar üzerinde başka bir çalışmada, şiddete maruz kalan çocukların anneleri incelediğinde eşi tarafından ya da geçmişlerinde şiddete maruz bırakıldıkları görülmüştür. Yapılan çalışmada annelerin bu durumu disiplin olarak değerlendirdikleri görülmüştür (Erol, 2004).

Bilgin ve arkadaşları (2004) çocuk cinsiyeti ile şiddete maruz kalma durumu arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında çocukluk çağlarında kız çocuklarının daha fazla şiddete maruz kaldıkları, ergen yaşlarda ise erkek çocuklarının daha fazla şiddete ve fiziksel cezaya maruz kaldıkları görülmüştür. Ayrıca, bu araştırmaya benzer olarak Yavuz, Atan, Atamer ve Gölge (2003) kız çocuklarının aile içinde çok daha fazla şiddete maruz kaldıklarını, erkek çocuklarının ise aile dışı ortamlarda şiddetle yüzleştikleri sonucuna varmışlardır.

Adli kurumlara intikal eden cinsel istismar vakaları araştırıldığında rakamlar oldukça endişe verici görünmektedir. Cinsel istismara maruz kalan çocukların %68'i 12 yaşından küçük ve bunların %60'ından fazlasının kız çocukları olduğu görülmektedir. Öte yandan istismarda bulunan kişilerin %80'inin çocuğu tanıyan kişiler olduğu görülmektedir. İstismara maruz kalan çocukların anneleri üzerinde yapılan araştırmalarda %76'sının ilkokul mezunu olduğu saptanmıştır. Çocukların yaşadığı cinsel istismarın davranış bozukluklarına sebep olduğu sonucuna varılmıştır (Tırtıl, 2001).

2002- 2003 Taksim ocuk Evi'nde kalan kız çocukları üzerinde yapılan bir çalışmada çocukların %29'unun aile içi şiddetli geimsizliğe, %26'sının cinsel istismara, %87'sinin şiddete, %70'inin duygusal istismara maruz kaldığı ortaya

çıkıştır. Bu durumların çocukların ruhsal sağlığında tahribat yarattığı vurgulanmıştır (Yücel, 2006).

Mandacı (2002) çocuk gelin olan ve yetişkin çağlarda evlenen kadınlar arasında; ruhsal durum, kimlik gelişimleri, aile yapıları gibi ölçeklerle değerlendirme yapmıştır. Sonuç olarak Mandacı (2002) 14-17 yaş aralığında evlenen kızların, evlenmeyen kızlara oranlara daha fazla şiddet ve duygusal istismara maruz kaldığı, ruh sağlığı açısından evlenmeyen kızlara oranla daha düşük seviyede oldukları saptanmıştır.

Yapılan tüm araştırmalar gösteriyor ki kadın ruh sağlının toplum ve aile yapısıyla, ailenin ve toplumun kız çocuklarına bakış açısıyla ilintisi vardır. Yok sayılma, fiziksel ve duygusal şiddet, cinsel istismar ruh sağlığının olumsuz yönde etkilenmesine yol açan en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan yine literatürde yapılan araştırmalardan hareketle istismarın çoğunlukla kız çocuklarını ve kadınları hedef aldığını söylemek mümkündür. Kadınların çocukluk-ergenlik veya yetişkin dönemlerinde yaşadıkları toplumsal baskı, şiddet, cinsel istismar, toplumda ikinci sınıf bir role sahip olması gibi durumlar, ruh sağlıklarının niteliğinde belirleyici olmaktadır.

Türkiye’de kadının toplumdaki yerini daha iyi kavramak adına sayısal verilerden faydalanmanın, kadınların ruh sağlıkları üzerindeki tehditleri anlamamız açısından faydalı olacağı düşünölmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ ve YÖNTEMLER

4.1. Araştırmanın Sayıtları / Varsayımları

Görüşmeye katılan ‘çocuk gelin’ öyküsü olan kadınlarda ruh sağlığı nasıldır?

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Hakkâri ilinde 18 yaşın altında evlenmiş ve üst yaş sınırı olmayan 65 çocuk gelinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle nitel veriler analiz edilmiştir. Görüşmeye katılan bireylerin mahremiyetleri açısından görüşmeler not tutularak kayıt altına alınmıştır. Araştırmaya katılıp ve Türkçe bilmeyen bireylerle görüşmeler araştırmacı tarafından Kürtçe yapılmıştır.

4.3. Araştırma Evreni

Araştırma evrenini 18 yaş altı evlenmiş ‘çocuk gelin’ öyküsü olan her yaştaki kadınlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada, daha önce çocuk gelin olarak evlenmiş kadınların oluşturduğu evrenden alınan örneklem ile çalışma yürütülmüştür.

4.4. Örneklem Tekniği

Seçkisizleştirme yöntemi uygulanan çalışmamızda basit rastgele seçim yöntemi kullanılarak örneklem oluşturulmuştur.

4.5. Örneklem Büyüklüğü

Örneklem büyüklüğü 18 yaşın altında evlenmiş ‘çocuk gelin’ öyküsü olan farklı yaşlardaki 65 gelinden oluşmaktadır.

4.6. Örneklem İçin Dâhil Olma ve Dışta Kalma Ölçütleri

Araştırmaya dâhil olma ölçütleri:

- 18 yaşın altında evlenmiş alt ve üst yaş sınırı olmayan kadınlar

- Çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden kadınlar (çocuk gelinler).
- Algı problemi olmayan ve iyi iletişim kurabilen kadınlar (çocuk gelinler).

Araştırma dışı kalma ölçütleri:

- Algı problemi olan ve iyi iletişim kuramayan kadınlarda (çocuk gelinler).

4.7. Ölçme Araçları

Bireylerin sosyodemografik özelliklerini ve sağlık durumunu ve belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen anket soruları (EK-A), ruhsal durumlarını belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formu (EK-B) uygulanacaktır.

4.7.1. Anket Soruları

Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda oluşturulan anket sorularında sosyodemografik özellikler ve sağlık durumu başlıklarında iki ayrı bölüm ve 12 soru bulunmaktadır. Anketin örneği EK-A'da verilmiştir.

Sosyodemografik özellikler bölümünde; yaş, evlilik yaşı, evlenme şekli, aile tipi, kimlerle beraber oturduğu, eğitim durumu, medeni durum, aile içinde önemli kararların kimin aldığı ve çocuk sayısına ilişkin 9 soru bulunmaktadır.

Sağlık durumu ile ilgili özellikler bölümünde; herhangi ruhsal veya bedensel bir rahatsızlığı olup olmadığı eğer varsa tedavi görüp görmediği, psikolojik destek almak isteyip istemediği ve sürekli kullandığı bir ilaç olup olmadığına ilişkin 3 soru bulunmaktadır.

4.7.2. Yarı Yapılandırılmış Nitel Görüşme Formu

Bireylerin ruhsal durumunu belirlemek amacıyla; açık uçlu sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu 40-60 dakikalık bireysel görüşmelerle uygulanmıştır. Görüşme formunun bir örneği EK-B’de verilmiştir.

4.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorular ile sınırlıdır.
2. Araştırmaya katılan kadınların yalnızca tek bir ilden (Hakkari) seçilmiş olmasının evreni temsil edebilirliği açısından sınırlı olabileceği düşünülmektedir.
3. Araştırma değişkenlerinin, uygulamanın yapıldığı sahada bireyler için hassasiyet gösterebilecekleri bir konu olması sebebiyle çalışmada elde edilen bulgular katılımcıların görüşmelerde vermiş olduğu bilgilerle taraflı ve sınırlı olabileceği düşünülmektedir.
4. Araştırmada elde edilen bulguların, kullanılan veri çözümleme yöntemleri ile sınırlı olduğu düşünülmektedir.

4.9. Araştırmanın İşlem Yolu

Araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler hem nicel hem de nitel özelliktedir. Nicel veriler, sosyodemografik form ile elde edilmiş ve betimleyici istatistik olarak çözümlenmiştir. Nitel olan verilerde ise her bir katılımcının görüşme esnasında vermiş olduğu yanıtlar arasında ortak yanıtların araştırmacı tarafından değerlendirilmesi ile bulgulara dâhil edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çocuk gelinlerin ruhsal sağlıkları üzerine bu çalışmada Hakkâri ilinde bulunan 65 çocuk gelin ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın bulgularının tartışıldığı bu bölümde derinlemesine görüşmelere ait veriler yer almaktadır.

5.1. Katılımcılara Ait Sosyodemografik Bulgular

Tablo 1. Katılımcıların Yaş Gruplarının Betimleyici İstatistikleri

Yaş aralığı	N	%
15-25	5	3.25
26-35	20	13.0
36-45	19	12.35
46-55	9	5.85
56-65	6	3.9
66-75	5	3.25

Tablo 1’de katılımcıların %3.2’si 15-25 yaş arası, %13’ü 26-35 yaş arası, %12.3’ü 36-45 yaş arası, %5,8’i 46-55 yaş arası, %3,9’u 56-65 yaş arası ve %3.2’si 66-75 yaş arasındadır. En çok 26-35 ve 36- 45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 1 katılımcı yaşını belirtmemiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Evlendiği Yaş Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri

Evlilik yaşı	N	%
12	3	1.95
13	6	3.9
14	11	7.15
15	14	9.1
16	12	7.8
17	19	12.35

Tablo 2’de katılımcıların %1.9’u 12 yaşında, %3,9’u 13 yaşında, %7,15’i 14 yaşında, %9.1’i 15 yaşında, %7,8’i 16 yaşında ve %12.3’ü 17 yaşında evlenmiştir. En çok 15-17 yaş aralığında evlendikleri görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Medeni Durumunun Betimleyici İstatistikleri

Medeni Durum	N	%
Evli	58	89.2
Dul (Boşanmış)	2	3.1
Dul (Eşini Kaybetmiş)	5	7.7

Katılımcıların %89,2’si evli, %3,1’i boşanma sebebiyle dul ve %7,7’si eşini kaybettiği için dul olarak belirtilmiştir.

Tablo 4. Kadınların Evlenme Şeklinin Betimleyici İstatistikleri

Evlenme Şekli	N	%
Görücü Usulü	31	47,7
İsteyerek	7	10.8
Kaçma/Kaçırılma	6	9.2
Beşik Kertmesi	2	3.1
Berdel	15	23.1
Tercihli Evlilik	3	4.6
Diğer	1	1.5

Tablo 4’te evlenme şeklinin dağılımı incelendiğinde, %47,7 oranında görücü usulü, %10,8 oranında isteyerek, %9,2’si kaçma veya kaçırılma sebebiyle, %3,1

oranında beşik kertmesi, %23,1 oranında berdel, %4,6 oranında tercihli evlilik ve %1,5 oranında diğer olarak yanıtlanmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Düzeylerinin Betimleyici İstatistikleri

Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar Değil	32	49,2
Okuryazar	7	10,8
İlkokul	13	20,0
Ortaokul	7	10,8
Lise	4	6,1

Tablo 5'te katılımcıların eğitim düzeyleri %49,2 oranında okuryazar değil, %10,8 oranında okuryazar, %20 oranında ilkokul mezunu, %10,8 oranında ortaokul ve %6,1 oranında lise mezunu olarak bildirilmiştir. Lise üzeri eğitim düzeyi mezuniyeti bildirilmemiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Çocuk Sayısının Betimleyici İstatistikleri

Çocuk sayısı	N	%
1	3	4.6
2	6	9.2
3	5	7.7
4	4	6.2
5	8	12.4
6	11	16.9
7	10	15.4
8	6	9.2
9	4	6.2
10	2	3.1
12	1	1.5

Tablo 6’da katılımcıların %4,6 oranında bir çocuğu olduğu, %9.2 oranında iki çocuğu olduğu, %7,7 oranında üç çocuğu olduğu, %6,2 oranında dört çocuğu olduğu, %12.4 oranında beş çocuğu olduğu, %16,9 oranında altı çocuğu olduğu, %15,4 oranında yedi çocuğu olduğu, %9,2 oranında sekiz çocuğu olduğu, %6,2 oranında dokuz çocuğu olduğu, %3,1 oranında on çocuğu olduğu ve %1,5 oranında on iki çocuğu olduğu bildirilmiştir.

Katılımcıların çocuk sayısına bakıldığında 11 katılımcının 6 çocuğa, 10 katılımcının 7 çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların Yüzde 30’undan fazlasının 6-7 çocuk sahibi olduğu görülmektedir. 5 kişi ise soruya cevap vermemiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Aile İçinde Kararları Kim Alır Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri

Aile İçinde Karar Alanlar	N	%
Eş	43	66.1
Ben	10	15.3
Kayınpeder	2	3.0
Çocuklar	1	1.5
Eş ve Kayınpeder	3	4.6
Eş ve Ben	1	1.5
Eş-Ben ve Kayınpeder	1	1.5
Eş-Kayınpeder ve Baba	1	1.5
Eş-Kayınpeder ve Görümce	1	1.5

Tablo 7 incelendiğinde Aile içinde karar verici kişinin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 66’sı aile içinde kararları eşim verir demiştir. 2 kişi ise soruya cevap vermemiştir.

5.2. Katılımcıların Evlilik Hakkındaki Görüşleri

Yapılan görüşmelerde çocuk yaşta evlendirilen kadınların konu ile ilgili ifadeleri ve evlilik hakkında görüşlerinin yer aldığı bulgular ele alınmış ve tablolarda yüzdesel dağılımlar ile katılımcıların doğrudan ifadeleri değerlendirilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Evlendiklerinde Evlilik ile İlgili Bilgisinin Yüzdesel Dağılımı

Bilgi Durumu	N	%
Bilgim Vardı	2	3.1
Bilgim Yoktu	63	96.9

Katılımcıların evlendiklerinde evlilikle ilgili bilgi durumları irdelendiğinde 65 katılımcının 63'ünün evlilikle ilgili bilgisinin olmadığı görülmektedir. Yaklaşık olarak katılımcıların %96.9'u evlilikle ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmadan evlenmiştir. Bu oran oldukça fazla görünmektedir.

“Eşimle birbirimizi seviyorduk ve ailelerimiz yaşımız küçük olduğu için evlenmemize karşı çıktılar. Biz de tek çare kaçmakla bulduk ve kaçtık. Evlendiğimiz zaman evlilik kolay bir şey sandım ama öyle değilmiş, evliliğin getirdiği sorumluluğun farkında değildim. Erken evlilik yapmış biri olarak ne kızımın ne de kız kardeşimin erken evlenmesini istemem. Erken evlilik bana göre bir sorun. Çünkü insan tecrübesiz ve olgunlaşmadan evleniyor. Bu da hayatımızı etkiliyor tabi. Evlilik kararımı kendim verdim ailem karşı çıkmasına rağmen kendi kararımı verdim. Bu yüzden ailem benle görüşmüyor.”

Başka bir katılımcı şu sözleri sarf etmiştir:

“17 yaşında babamın zoruyla berdel olarak evlendirildim. Bana hiç sormadan beni evlendirildiler. Her ne kadar istemezsem de karşı çıkamadım da çünkü böyle bir şansın hiç yok. Aniden beni verdiklerini söylediler. Şok oldum ağladım. Yemeden, içmeden, uykusuzluktan kesildim. Ama elden de bir şey gelmiyor. Evlilik hakkında hiçbir şey bilmiyordum.”

Başka bir katılımcı evlilik hakkında bilgi düzeyine ilişkin yaptığı açıklamalarda; kendisini istemeye geldiklerinden dahi haberinin olmadığını söylemiştir. Bu durum konunun ciddiyetini bir kez daha göstermektedir. Bahsi geçen katılımcının sözleri şöyledir:

“Evlendiğimde 16 yaşındaydım evlilik ile ilgili hiçbir bilgim yoktu. Beni istemeye geldiklerinden bile haberim yoktu. Beni vermişlerdi. Eskiden isteme evlilik olayı hep ayıplanırdı fazla kimse evlilikle ilgili konuşmazdı. 1 yıl boyunca eşimle nişanlı olmama rağmen onunla aynı evde kalıyorduk bizim evde çalışıyordu ve ben onunla hiç konuşmazdım utanırdım ama eşim beni seviyordu. Hep konuşmak istiyordum ben çekiniyordum hep uzak duruyordum. Aileme hep diyordum istemiyordum yaşım küçük tanımıyorum evlenmek istemiyordum ama ailem beni verdi hiç sözümü dinlemediler. Ben hep ağlıyordum bu durum için.”

Başka bir katılımcı ise evlilikle ilgili ne bildiği sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

“Ben 16 yaşında evlendim. Evlilikle ilgili hiçbir şey bilmiyordum. Sadece babamdan baskı gördüğüm için evliğim beni kurtarır düşüncesiyle evlendim. Evlendiğim kişi bu hayatta sığınabileceğim tek kişi oldu. Evlilik ile ilgili bir fikrim olmamasına rağmen bana iyi davranırdı. Bu durum eşim ailesi de eşim de çok iyiydi. Fakat bu durum bir iki ay sürdü daha sonra kaynanam kayınpederim görümcelerim gerçek yüzlerini gösterdiler. O zaman sadece gözümü boyuyorlardı. Beni hiç sevmiyorlardı hep çalıştırıyorlardı. Eşim dışında evdekiler bana kötü davranıyorlardı.”

Bulgular çerçevesinde, çocuk yaşta evlendirilen kadınların büyük çoğunluğu evlilik hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadan evlenmektedirler. Bazı kız çocukları ailelerinin zoruyla, bazıları ise aile baskısından kaçmanın bir yolu olarak evlilik yapmaktadırlar; fakat her ikisinde de çoğunlukla evlilik hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir.

5.3. Katılımcıların Eşinin-Eşinin ailesinin ve Kendi Ailesinin Tutumlarına ilişkin Bulgular

Tablo 9. Katılımcıların Eşinin-Eşinin Ailesinin ve Kendi Ailesinin Tutumlarının Yüzdesel Dağılımları

Eşinin Tutumu	N	%	Ailelerin Tutumları	N	%
Olumlu	32	50,23	Olumlu	26	40
Olumsuz	33	50,77	Olumsuz	39	60

Katılımcıların eşlerinin kendilerine nasıl davranıldığı sorulduğunda 65 katılımcının 32'si eşlerinin onlara iyi davrandığını geriye kalan 33'si ise kötü davrandığını vurgulamıştır. Bu açıdan görece olumlu bir tablo olduğunu söylemek mümkün değildir. Katılımcılara eşlerinin ailelerinin ve kendi ailelerinin kendilerine karşı tutumları hakkındaki yorumlara bakıldığında ise olumsuz davranışın daha çok olduğu görülmektedir. Katılımcıların kendi yorumlarıyla eş- eşinin ailesi- kendi ailesi arasındaki ilişkileri incelendiğinde, katılımcılardan biri eşinin tutumu hakkında şöyle söylemiştir;

“Konuşup görüştüğümüz süreçte çok iyiydi. Ben ona kaçtıktan sonra kötü davranmaya başladı. Şiddete başvurdu.”

Başka bir katılımcı;

“Eşim çok suskun, sakın bir insandı. Hiçbir zaman öyle sohbet tarzında bir diyalogumuz olmadı. Ben çekingen o çekingen bu böyle devam etti. Bana karşı ne iyi ne de köyüydü diyebilirim. Çok küçüktüm, hiçbir şey bilmiyordum. Bu konuda eşim yaşça benden çok büyük olmasına rağmen hiçbir zaman bana yardımcı olmadı.”

Başka bir katılımcı;

“Eşim aynı zamanda akraba da oluyordu. Ona seçme hakkı tanınmamıştı ki. Mecbur birbirimize sahip çıktık. Gittiğim o kalabalık evde bana destek olan tek kişiydi. Kaynanam, kayınpederim, görümcelerim, kayınlarım hepsine yetişmek çok

zordu. En büyük destekçim oldu. Beni koruyan tek kişiydi. Zaten o da diğerleri gibi olsaydı ben nasıl altından kalkardım. Onun desteğini asla inkâr edemem. Aslında hayata tutunmamı sağlayan kişiydi eşim.”

Başka bir katılımcı;

“Bana hep iyi davranırdı her konuda yardımcı olurdu.”

Katılımcıların eşlerinin kendilerine karşı gösterdiği tutumun olumlu düzeyde olmadığı; fakat buna karşın katılımcıların kendi ailelerinden ve eşinin ailesinden olumsuz tutum görmedikleri şeklinde aktarılmıştır. Buna ilişkin, katılımcıların konuyla ilgili ifadelerine örnek olarak aşağıdaki ifadeler gösterilebilir:

“16 yaşında kaçarak evlendim. Babamın ölümünden sonra annemin yaptığı ikinci evlilik bana hayatı zehir etti. Üvey babamın bana olan yaklaşımı hoşuma gitmiyordu ve beni çok rahatsız ediyordu. Anneme durumu anlatmaya çalıştım ama bana inanmadı üstüne ikisinden de dayak yedim. Artık o evden çıkmam gerekiyordu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Sanki o evden çıksam her şey düzelecek gibiydi. Aklıma sadece kaçmak geliyordu. Beni seven biri vardı. Tek çareyi onda aradım. Bir gece onunla birlikte kaçtık. Beni evine götürdü. Ailesi beni görünce kıyametleri kopardı. Hemen imam nikâhı kıydık. O zaman evlilik hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Kaynanam yaptığım işleri beğenmeyince dayak yiyordum. Eşimin sevgisinin gittikçe azaldığının farkındaydım. Artık şiddet gittikçe artıyordu. Evliliğin birinci yılında ilk çocuğumu doğurdum. Araya 1-2 yıl girdikten sonra ikinci çocuğumu dünyaya getirdim. Çocuklarımla birlikte büyüdüm. 3. Çocuğumda bir yıl geçtikten sonra dünyaya geldi. 3 çocukla başa çıkmak çok zordu. Hele ilk çocuğumun kız olması daha bir kötüye götürdü işleri.”

Bir diğer ifade ise:

“Eşim iyiydi evliliğin ilk aylarında. Daha sonra değişti tabi ben de çocuktum ve sürekli ağlıyordum. Eşimin ailesi çok fakirdi 1 ay boyunca hiçbir şey yemeden aç yattığımı hatırlıyorum. Eşimin annesini ve babasını dinler sonra gelip sürekli döverdi beni.”

Diğer bir katılımcı “Babamın zorlamasıyla evlendim, eşim çok değişti. Eşimin ailesinden şiddet ve hakarete uğradım. Ben mutluluk nedir bilmiyorum. Hep mutsuz yaşadım.” olarak belirtmiştir.

5.4. Katılımcıların Erken Yaşta Çocuk (eğer varsa) Sahibi Olmaları Evliliklerini Nasıl Etkilediğine İlişkin Bulgular

Tablo 10. Katılımcıların Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olmak Evlilikleri Etkileme Durumları

Çocuk Doğduktan Sonra Evliliklerin Etkilenme Durumu	N	%
Olumsuz	56	86,15
Olumlu	7	10,77

Katılımcılara erken yaşta “Çocuk (eğer varsa) sahibi olmak evliliğinizi nasıl etkiledi?” sorusu sorulduğunda 65 katılımcının 56’sı erken yaşta çocuk sahibi olmak evliliklerini olumsuz etkilediğini, 7’si evliliklerini kötü etkilemediğini geriye kalan 2 kişi ise erken yaşta çocuk sahibi olmadıklarını vurgulamıştır. Bu noktada katılımcıların konuyla ilgili olarak görüşme esnasında söyledikleri incelendiğinde aşağıdaki ifadelerin bu konuya ilişkin bilgi sağladığı görülmektedir:

“Yaşım küçük olduğu için ne yapacağımı bilmiyordum. Küçük yaşta hamile kaldım. Kocam beni hastaneye bile götürmedi. Yapacak bir şey yok ilk doğumumu evde yaptım. Anne olmak çok zor bir şey hele ilk çocuğunuz kızsda daha da kötü. Kız doğurduğum için eşim ve ailesi sürekli laf söylüyor ve dayak atıyorlardı. Eşimle kötü geçen evliliğimde sürekli ağlıyordum ve yapılacak bir şey olmadığı için boyun eğmek zorunda kalıyordum. Bu yaşananlardan sonra bazen çocuğumu emzirmek bile istemiyordum.”

Başka bir katılımcı;

“18 yaşında anne oldum. Yaşıtlarım okula giderken ben çocuk bakıyordum. Bu konuda bir bilgim olmadığı için kaynanamdan azar işite işite yardım istiyordum. İlk çocuğumun erkek olması nedeniyle eşimin bana olan tavrı biraz değişti. Başta

beni sevmeye başlıyor varlığıma alışıyor sandım. Ama anladım ki bana karşı yumuşamasının nedeni çocukmuş. ”

Diğer bir katılımcının ifadesi doğrultusunda:

“İlk evliliğimde çocuğum yoktu. 17 yaşına geldiğimde yine evlendirildim ve 50 yaşındaydı eşim 2 çocuğu vardı. Onun da eşi ölmüştü. Her iki çocuk küçüktü onlara bakıyordum. Sonra kendi çocuklarım oldu. Çocuklarımla büyüdüm diyebilirim. Tecrübesiz bir anne ve bana ait olmayan çocuklara annelik yapmak zorunda kaldım. Sonra çocuğum oldu. Yanı erken yaşta çocuk sahibi olmak tabi ki olumsuz etkiledi. Zaten sen kendin çocuksun ve çocuklarla çocukça bir hayat benim hayatım. ”

5.5. Katılımcıların Ruh ve Fiziksel sağlığına ilişkin Bulgular

Tablo 11. Katılımcıların Ruhsal veya Bedensel bir Rahatsızlığı Olma Durumunun Yüzdesel Dağılımları

Ruhsal ve Bedensel Rahatsızlık	Ruhsal ve Bedensel Rahatsızlığı Olan Kişi sayısı	Ruhsal ve Bedensel Rahatsızlığı Olmayan Kişi sayısı
Fiziksel Rahatsızlık	44	21
Ruhsal Rahatsızlık	15	50

Katılımcılara yöneltilen; fiziksel veya ruhsal bir sorunuz var mı? Sorusuna katılımcıların 44’ü fiziksel sağlık sorunlarının olduğunu söylemiştir. 21 kişi herhangi bir fiziksel rahatsızlık içinde olmadığını belirtmiştir. Ruhsal sağlık sorunlarının olduğunu söyleyen kişi sayısı ise 65 kişiden 15 kişidir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus; özellikle kırsal alanlarda, ataerkil ve eğitimsiz ailelerde fiziksel rahatsızlıklar için sağlık kurumlarına başvurma sayısının oldukça düşük olduğudur. Psikolojik rahatsızlıklar olduğunda bu sayı çok daha düşmektedir. Bu doğrultuda, katılımcılara yöneltilen; “Erken yaşta evlenme ruh

sağlığını nasıl etkiledi?" sorusu karşısında katılımcıların 63'ü ruh sağlıklarının olumsuz etkilendiğini söylerken, 2 kişi ise ruh sağlığının olumsuz etkilenmediğini söylemiştir. Devamında ise katılımcılara yöneltilen; Erken yaşta evlenmenin ruh sağlığını ciddi şekilde etkilediğini düşünüyor musunuz? Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların 54'ü ruh sağlıklarının ciddi manada etkilendiğini söylerken 11 kişi ise ruh sağlıklarının ciddi manada etkilenmediğini belirtmiştir.

Bulgular doğrultusunda, katılımcıların küçük yaşlarda yaşadığı psikolojik sorunlar herhangi bir profesyonel müdahaleye tabi olmamış, dolayısıyla ilgili katılımcılara herhangi bir tanı koyma ve tedavi başlatma imkânı bulunmamaktadır.

Tablo 12. Katılımcıların Erken Yaşta Yapmış Oldukları Evliliklerin Sağlık Durumlarını Etkileme Durumunun Yüzdesel Dağılımları

Erken yaşta evlenme sağlığını nasıl etkiledi?	N
Olumsuz	55
Olumlu	10

Tablo 12' de ise Katılımcılara yöneltilen; erken evlilik sağlığını nasıl etkiledi? sorusu karşısında tablo 17'de katılımcıların 55'i erken evliliğin sağlıklarını olumsuz etkilediklerini söylemiştir. Katılımcılardan 10 kişinin ise erken evlenmeye ilişkin olumsuz sağlık durumunun söz konusu olmadığı saptanmıştır.

Tablo 13. Katılımcıların Erken Yaşta Yapmış Oldukları Evliliklerin Ruh Sağlıklarını Etkileme Durumunun Yüzdesel Dağılımları

Erken yaşta evlenme ruh sağlığını nasıl etkiledi?	N	Erken yaşta evlenmenin ruh sağlığını ciddi şekilde etkilediğini düşünüyor musunuz?	N
Olumsuz Etkiledi	63	Olumsuz Etkiledi	54
Olumsuz Etkilemedi	2	Olumsuz Etkilemedi	11

Katılımcılara yöneltilen; “Erken yaşta evlenme ruh sağlığını nasıl etkiledi?” Sorusu karşısında Tablo 13’te görüleceği üzere katılımcıların 63’ü ruh sağlıklarının olumsuz etkilendiğini söylerken, 2 kişi ise ruh sağlığının olumsuz etkilenmediğini söylemiştir. Devamında ise katılımcılara yöneltilen; Erken yaşta evlenmenin ruh sağlığınızın ciddi şekilde etkilendiğini düşünüyor musunuz? Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların 54’ü ruh sağlıklarının ciddi manada etkilendiğini söylerken 11 kişi ise ruh sağlıklarının ciddi manada etkilenmediğini belirtmiştir.

Bu noktada katılımcıların konuyla ilgili olarak görüşme esnasında söylediklerinin vermiş olduğu yanıtlar ile tutarlılık gösterdiği düşünülmektedir:

Katılımcı:

“Ruh sağlığımı etkiledi intihar etmeyi bile düşündüm. Evlilik hakkında bir şey bilmediğim için evlenmek istemedim. Görücü usulü olması bunda daha büyük etki yarattı. Sevdiğim biri olsaydı o yaşta evlenmeyi istemezdim. Daha olgun bir yaşa gelip evlilik hakkında bilgi sahibi olmayı beklerdim.”

Başka bir katılımcı:

“15 yaşında aile zoruyla beni 55 yaşında bir adam evlendirdiler. Zaten ruh sağlığımın çökmesine bu yetti. Bütün bunlara şiddet eklenince ruhsal olarak çok

olumsuz etkilendim. Günyüzü göstermediler. Hiçbir zaman mutlu olamadım. Sanki bu dünyada yaşamıyorum. Hep ölmeyi diledim Allahtan. Kaç defa intihara kalkıştım beceremedim. Benim için tek kurtuluş ölümdü. Çocuklarımı dövüyorum, hayattan hiçbir zevk almıyorum. Ailemi hiçbir zaman affetmiyorum. Beni nasıl çocuk yaşta böyle bir hayatın içine attılar. “

Başka bir katılımcı:

Erken yaşta evlenmem ruh sağlığımı çok ciddi etkiledi. Sürekli kötü şeyler düşünüp ve gitmek istedim.

Başka bir katılımcı:

“Erken yaşta evlenmek çok zor bir durum. Tanımadığım insanlar içinde bilmediğim bir hayatı yaşamak elbette insanın ruh sağlığını ciddi şekilde etkiler. Ciddi bunalımlar yaşadım. Bu kötü evlilikten 2. Çocuğum ikinci yaşındayken kurtuldum. Eşimden boşandım. Babamın yanına sığınamadım. Sonuçta beni bu duruma sokan oydu. Çocuklarımla şimdi yalnız yaşıyorum. Evlilik denildi mi korkuyorum.”

Başka Bir katılımcı:

“Babamın zoruyla evlendiğim için moralim bozulmuştu. Mutlu değildim. Boşanmayı çok istedim. Berdel olduğu için bir şey yapamadım. Kaçacak gidecek bir yeriniz yok. Hayatım ağlamakla ve mutsuzlukla geçti.”

Görüldüğü üzere erken yaşta evliliklerin çocuk gelinleri genel ruhsal açıdan olumsuz etkilediği görülmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı benzer beyanlarda bulunarak, ruh sağlıklarının kötü etkilendiğini söylemişlerdir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırmanın yönteminde belirtilen araştırma sorularına göre elde edilen bulgular doğrultusunda demografik değişkenlere ilişkin sonuçlar ele alınmıştır. İlk olarak, çalışmada katılımcıların yaklaşık yarısının okuryazar olmadığı yarısı da okuryazar olduğu ve okuryazarlık dereceleri lise düzeyinin üzerinde olmadığı görülmektedir.

Çocuk gelinlerin sorununu önemli ölçüde değiştirebilecek bir araç olarak görülen eğitimin uygulamada kadınlar üzerindeki olumlu etkileri tespit edilmiştir. Bu nedenle, devletin, özel girişimcilerin sosyal ve ekonomik yatırımlarını planlamacılık yoluyla teşvik etmesi ve sağlaması, yine bizzat kendi eliyle başta nitelik olarak eğitim alanına özellikle bu konuda önemle eğilmesi, uygun alt yapının sağlanması, özellikle kız çocuklarının eğitim seviyelerinin artırılmasında katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısına bakıldığında Katılımcıların Yüzde 30'undan fazlasının 6-7 çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların erken yaşta çocuk sahibi olmalarının evliliklerini nasıl etkilediğine ilişkin bulgulara baktığımızda; katılımcılarının yaklaşık %86'sının erken yaşta çocuk sahibi olmalarının evliliklerini olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu açıdan çok olumsuz bir tablo olduğunu söylemek mümkündür.

Çocuk sayısının fazla olması yanı sıra kız çocuklarının mevcudiyetinin evlilikte olumsuzluğu arttırmıştır. Dolayısıyla hem aile durumunu kötüleştirdiği gibi sonraki kuşakların da ciddi sorunlarla karşılaşabileceğini düşündürmektedir. Burada travmatik kuşaklar arası (transgenerational) travma geçişinde ciddi bir sorun olabileceğini düşünmek gerekir.

Bu noktada katılımcıların konuyla ilgili olarak görüşme esnasındaki ifadelerinde öne sürülen ve literatürde yer alan bulgular ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Çalışmadaki bir katılımcının ifadesinin söz konusu problemi yansıttığı görülmektedir:

“Yaşım küçük olduğu için ne yapacağımı bilmiyordum. Küçük yaşta hamile kaldım. Anne olmak çok zor bir şey hele ilk çocuğunuz kızsı daha da kötü. Kız doğurduğum için eşim ve ailesi sürekli laf söylüyor ve dayak atıyorlardı. Bu yaşananlardan sonra bazen çocuğumu emzirmek bile istemiyordum.”

Başka bir katılımcı:

“Kendimi çok değersiz ve mutsuz hissediyordum. İlk zamanlar çocuğumu kabul etmek istemedim. Emzirmek istemedim. Dokunmaktan korkuyordum”.

Başka bir katılımcı:

Erken yaşta çocuk sahibi oldum, gençliğimi yaşayamadım. Çocuk olduktan artık kendime de bakamadım. Zaten çok bakmayı da bilmiyordum. Bu yüzden olumsuz olarak hayatım çok etkilendi.

Erken evlilik, çocuk sahibi olmak ve aile planlaması yapmak ve evlenecek çiftlerin ayrıntılı bilgilendirilmesi, sorunlar çıktığında da her türlü tedavi (tıbbi ve psikolojik destek de dahil) imkanlarına ulaşması konusunda bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bu konuda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ya da devletin diğer ilgili kurumlarının toplumda bu konularda farkındalığı sağlamak için her türlü iletişim yollarını kullanmaları sağlanmalıdır. Bu tür çalışmalarda üniversiteler de aktif bir rol üstlenmelidir.

Katılımcıların evlendiklerinde evlilikle ilgili bilgi durumları irdelendiğinde katılımcıların %96,9'unun evlilikle ilgili herhangi bir bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu oran çok yüksek ve düşündürücü olup konu ile ilgili. 'kamu spotları' oluşturularak dikkat çekilmelidir.

Katılımcılar, eşlerinin kendilerine tavırları konusunda yaklaşık yarısında 'iyi' diğer yarısında 'kötü' davrandığını vurgulamıştır. Dolayısıyla evlilikte hangi davranışların 'normal' kabul edilip edilmeyeceği konusunda aydınlatılma yapılıp hem yasal yönden hem de aile içerisindeki ilişkiler yönünden ortaya konulması gerekmektedir.

Erken evliliğin fiziksel ve ruh sağlığını nasıl etkilediğine ilişkin verilere bakıldığında, katılımcıların %84,6'sı sağlık yönünden olumsuz etkilendiği görülürken, ruh sağlığı yönünde ise katılımcıların %96,9'u olumsuz etkilendiği verilerine ulaşılmıştır.

Birçok bedensel şikâyetin altında ruhsal patoloji yatar. Örneğin somatizasyon, savunma mekanizmaları ön planda olduğunda belirgin bir fiziksel rahatsızlık olmadan ruhsal şikâyetleri bedensel şikâyetlerle ifade edilmektedir. Tıp literatüründe işlevsel-bedensel belirtiler (fonksiyonel somatik semptomlar) olarak da nitelendirilmektedir (Tayfur, 2015).

Ruhsal hastalıklarda çocukluk dönemindeki bağlanma (attachment) ve nesne ilişkilerindeki bağlanmalar önemli rol oynamaktadır. Yine biliyoruz ki ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasında ve şiddetin artmasında çocukluk çağında geçirilen çocukluk travmalarının önemi büyüktür (Briere, Scolt, Jones 2005). Bu travmaların çeşitleri cinsel, emosyonel, fiziksel ve ekonomik-maddi bakımından darda bırakılmaya neden olan ekonomik travmalar da olabilir. Sonuç olarak çocukluk çağındaki travmalar bir çeşit ev içi şiddet tarzında, daha önce açıklamaya çalıştığımız her türlü şiddeti içerir. Bu bağlamda bağlanma travmalarından söz edilebilir. Bağlanma travmalarını katılımcıların aktardıklarında daha net görülmektedir:

“Eşimi sevmiyordum çünkü bana karşı anlayışsızdı. Evliliğin üzerinden bir hafta geçmişti annem vefat etmiş ve eşim bunu bana söylemedi. Baba evine gitmeyeyim diye. Eşim iyi bir insan değildi.”

Başka bir katılımcı:

“Babamın evine tekrar döneceğimi zannediyordum ama öyle değildi gittiğim yerde sadece ziyaret amacıyla babamın evine gelebiliyordum. Bana çok acı geliyordu. Alışık olmadığım ortam, insanlar ve yaşantı olunca yapamıyordum. Her zaman acı çekerek köşede ağlıyordum.”

Başka bir katılımcı:

“Ama benim aklım hep ailemeydi. Evlilik bana çok zor gelmişti. Kumamla tartışmalarımız günden güne artıyordu. Bu durumlar ve yaşananlar beni daha çok evlilikten soğutuyordu. Evlilik resmen benim için cehennem gibiydi.”

Ruh sağlığı hizmetlerine ulaşabilme konusunda sorunlar olduğu ortadadır. Dolayısıyla ruh sağlığı hizmetlerine ulaşabilme ve özellikle bu konuda yardım alırken ‘damgalanma’ endişesi yaratılmayacak şekilde hizmet imkânları sağlanmalıdır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde ruh sağlığı yönünde konuya çok az dikkat çekildiği görülmektedir. Çocuk evliliklerinin yaygınlığının azaltılması için psikoloji ve psikiyatri biliminin de bu alana dâhil olması oldukça önemli olacaktır.

Ruh sağlığı alanında koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerin güçlendirilmesi, özellikle kadınların daha fazla yararlanma imkânların artırılması göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadınların ruh sağlığı düzeylerini iyileştirecek meslek ve hobi edindirme kurslarına katılım dışında da, öz güvenlerini attıracak şekilde toplumsal faaliyetlere de katılmaları sağlanmalıdır.

Bu konuda en önemli nokta, bu evliliklerin toplumda ‘normal’ olarak görülmesidir. Bu evliliklerin bir suç, ihmal ve istismar olduğunun farkındalığına ilişkin duyarlılığın artması beklenmektedir. Bu yönden toplumun bilinçlendirilmesi ve ilgili projelerin üretilmesi katkı sunacaktır. Ayrıca Milli Eğitim müfredatına ‘Çocuk Hakları’ ve ‘İhmal ve İstismar’ gibi derslerin dâhil edilmesi çocuklarda farkındalığının artmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş C. (1995). *Mahremiyetin Tükenişi*, Nehir Yayınları, İstanbul.
- Alataş G., Kahiloğulları A. K. & Yanık M. (2011). Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı (2011-2023), *T.C. Sağlık Bakanlığı*, Ankara.
- Arat N., *Kadınların Gündemi*, İstanbul, Say Yayınları, 1997.
- Aydemir, A., (8/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı). Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor. *TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu*, 2009.
- Aydemir, E. (2011). Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi*. USAK Raporu No: 11. Ankara.
- Bacanlı, H. (2001). Eş Tercihleri, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15).
- Best D. & Williams J. E. (1993). A Cross Cultural Viewpoint In *The Psychology of Gender*, (Eds. A.E. Beal, R. J. Sternberg), New York, Guilford Pres, 1993.
- Bilgin N. (1996). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgin, G. N. , Toros, F. , Çamdeviren, H., Şaşmaz, T. & Mert, E. (2004). Evde fiziksel ve sözel olarak cezalandırılan çocukların sosyo-demografik özellikleri: Prevelans çalışması. *Yeni Symposium*, 42(3), 131-139, 2004.
- Birleşmiş Milletler İktisadi ve Toplumsal İşler Birimi (2000).
- Bora A. & Üstün İ. (2005). *Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, TESEV yayınları, İstanbul.
- Briere J.A., Scolt C., & Jones J. (2015) *Principles of Trauma Therapy The Effects of Trauma*, SAGE Publications, London.
- Bora, A. (2010). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık*. (Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Ve Eğitim Çalışmaları Birimi).
- CEDAW Türkiye Gölge Raporu, 2004.
- Çakmak, D. (2009). Türkiye’de Çocuk Gelinler. *Umut Vakfı Araştırma Merkezi Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi – 1*.

- Çelik, C. (2006). "Niklas Luhmann'da Sosyal Sistem Olarak Toplum ve Modern Toplumun Karmaşıklığı Sorunu", *Bilimname XII*, 51-74.
- Demir, Ö. & Acar, M. (1993). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul, Ağaç Yayıncılık.
- Dinçer Ö. (2007). Namus ve Bekaret: Kuşaklar Arasında Değişen Ne? İki Kuşaktan Kadınların Cinsellik Algıları, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Dökmen Z.Y. (2010). Toplumsal Cinsiyet (2. Basım), Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Dönmez A. & Demirel O. N. (1990). *Kadınlar Kadınlara Karşı Önyargılı mı?* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 33 (1-2).
- Erol N (2004) *Yuva, Yetiştirme Yurtları Sorunun mu Yoksa Çözümün mü Parçası? Koruma Altındaki Çocuklar*, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunuları – 23–25 Şubat 2004 (Yayına hazırlayan Runa Uslu). Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, IX. Ankara Üniversitesi Basımevi; 33–140.
- Tayfur S. (2015). *Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine Başvuran Hastalarda Fonksiyonel Somatik Belirtilerin İncelenmesi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Farkas, K., Meeyoung, M., Minners, S. & Singer, L. (2004). Childhood trauma in a sample of mothers living in the community.
- Feingold A. & Mazzella R. (1998). Gender Differences In Body Image Are Increasing. *Psychological Science*, 9 (3), 190-195.
- Finkelhor ,W. (1990). *Sexual Abuse Statistics*, Pandora'sbox. (Ed. N. Faulknor).
- Giardino, A.P., Lyn, M.A. & Giardino, E.R. (2010) *A Practical Guide to the Evaluation of Child Physical Abuse and Neglect*, Springer, Second Edition, London: Finkelhor.
- Gomel M. K. (1997). *A Focus On Women*, World Health Organizations, Geneva.
- Grilo, M. C., Masheb, M., Brody, M., Martindale, H. C. & Rotschild, B. S. (2005). Childhood maltreatment in extremely obese male and female bariatric surgery candidates, *Obesity Research*, 13(1) 123-30
- Hovardaoğlu S. (1997). *Stres Belirtileri İle Durumsal ve Sürekli Kaygının Yordanması*. *Kriz Dergisi*, 5 (2), 127-134.
- İmamoğlu O. (1993). *Değişen Dünyada Değişen Aile İçi Roller*, ODTÜ, Ankara.

- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Kardam F. (2011). *Namus Algısı ve Namus Cinayetlerinde 'Kaçınılmazlık' Vurgusu İdarecinin Sesi*, Eylül-Ekim, 54-57.
- Kasapoğlu, A., Karkıner, N. (2011). *Aile Sosyolojisi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayını.
- Kızılcıkelik S. & Erjem Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Atilla Kitabevi, Ankara.
- Köroğlu E. (2009). *Psikiyatri El Kitabı*, HYB Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Locke, J. (2008). *Second Government Treatise*, Jonathan Bennett.
- Mandacı, H. (2002). Ergenlik döneminde evlenen kızların psikosozal özellikleri. *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir.
- Meydaneri, Y., *Sosyolojik Açından Kadınlarla İlgili Kalıpyargılar (Kırıkkale Örneği)*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006.
- Morris, C.G. (1996). *Understanding Psychology* (3. baskı), Çev. Erkuş, A. ve ark., Türk Psikologlar Derneği Yayınları, İstanbul.
- Moya M., Expósito F. & Ruiz J. (2000). Close Relationships, Gender, and Career Salience, *Sex Roles* 42,9-10, 825-846.
- Newmark, D. (2000). Eating disorders. <http://www.parent-abuse-now.com>.
- Orçan, M. (2008). *Kır ve Kent Hayatında Kadın Profili*, Ankara, Harf Yayıncılık.
- Özcebe, H. & Biçer, B. (2013). *Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. Türk Pediatri Arşivi Dergisi*. Sayı:48. 86-93..
- Özdemir, S.A. (1989). Çocuğun fiziksel yönden istismarı ve ihmali. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 1989.
- Özensel E. (2004). *Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya ili Örneği*”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), s. 77-96.
- Özgüven, İ.E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara, PDREM Yayınları.
- Özkan, R. (2001). *Aile ve Ailede Kadının Konumu*, I. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2003). *Sağlık Bakanlığının Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*.

- Sakallı-Uğurlu, N., & Glick, P. (2003). Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *The Journal of Sex Research*, 40(3), 296-302.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). *Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması*, Türk Psikoloji Dergisi, 17, 49, s. 47-58.
- Sardoğan, E. (2005). Evli Bireylere Yönelik Bir İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programı'nın Evli Bireylerin Evlilik Uyum Düzeylerine Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 38(2), 89-102.
- Strauss, L.(1967). *Structural Anthropology*, Newyork, Doubleday Anchor Books.
- Sucaklı, M. H. (2003). *Van yöresinde kadın ve çocuğa yönelik aile içi şiddet. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Adli Tıp Bilimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Van, 2003.*
- Şahinkaya, R. (1979). *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, Ankara, Kardeş Basımevi.
- Tahincioğlu, A. (2010). *Namus ve Namus Cinayetlerinin Cinsiyet Eşitsizlikleri Bağlamından Analizi*, Kültür ve İletişim, 13/2.
- Tan M. (1996). *Bir Kadın Mesleği Öğretmenlik*, Kadın Gerçeklikleri, Say Yayınları, Arat N., İstanbul.
- Tarhan, N. (2006). *Evlilik Psikolojisi*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- Tırtıl, L. (2001). *Adli Tıp Kurumuna Yansıyan cinsel İstismar Olgularında Fiziksel ve Psikiyatrik Bulgular ile Çocuk Değerlendirme Ölçeğinin Karşılaştırılması*, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, İstanbul.
- Tercan, M. (1995). *Çocuğun Ana-Babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmali*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Thornton, K., Veikly, W., Hollifield, M., Ruiz, J., Skipper, B & Hawkins, T.(2005). Surviving childhood abuse:Health risk behaviors in an HIV- infected clinic population. <http://www.retroconference.org/2005/CD/Abstracts/25194.htm>
- Türk Dil Kurumu (2012). TDK Resmi İnternet Sitesi, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Kadın.
- Türk Psikiyatri Derneği (2013). *Ruhsal Hastalıklar, Depresyon Konusunda Bilmek İstedikleriniz*, 2013.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2009). *Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Raporu (KEFEK)*.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2012).
- United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) (2006). *Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu*.
- United Nations Population Fund (UNFPA). (2012). Loaiza E, Wong S. *Marrying Too Young: End Child Marriage*. New York, 2012.
- Uz, Ç. (1989). Aile içindeki şiddetin çocuk üzerine etkileri. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Uzel G. (2008). *Magazin Basınında "Anne" İmgesi ve "Annelik": "Kelebek" Magazin Eki Üzerine Bir İnceleme*, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
- WHO (2011). World Health Organization, Mental health: A State Of Well-Being.
- World Health Organization (2012). *Violence Against Women, Intimate Partner And Sexual Violence Against Women*.
- Yaşar M.R. (2007). *Depresyonun Kadınlaşması* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (2). s. 251–281.
- Yavuz, F., Atan, Y. K., Atamer, T. A. & Gölge, Z. B. (2003). Lise öğrencilerinde fiziksel şiddetin değerlendirilmesi: Okulda ve ailede karşılaşılan şiddet ve öğrencinin kendine uyguladığı şiddet. *Adli Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Forensic Sciences*, 2(3), 39-47
- Yılmaz, A. (2009). *15-49 Yaş Grubu Kadınların Evlilik Uyumları ve Toplumsal Baskı Yaşama Durumları Arasındaki İlişki*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı..
- Yılmazçoban, A. (2008). Muhsin, *Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi (Demirci Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Yücel, H. (2006). Ticari sömürüye maruz kalan kız çocuklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. www.yeniden.org.tr, 2006.
- Yüksel, Ş. (2011). Enstestin tanınması ve değerlendirilmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 30(2), 352-357.

7. EKLER

Ek 1

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu araştırmada 18 yaşın adlında evlenmiş ‘çocuk gelin’ olanların ruh sağlığı araştırılacaktır. Bu amaçla görüşmede açık uçlu sorular sorulacaktır. Cevaplarınız araştırmanın güvenirliliği açısından çok önemlidir. Bu yüzden sorulara doğru ve eksiksiz cevap vermenizi rica ederiz. Vereceğiniz cevaplar gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Elde edilen bilgiler bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Bu çalışmaya katılmayı reddetme ve hiçbir neden göstermeksizin, istediğiniz zaman araştırmadan ayrılma hakkına sahipsiniz.

Teşekkürler...

Katılımcıların sözlü onamları alınmıştır.

EK-A

1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1.Yaşınız?

2. Evlilik Yaşınız?

3. Medeni durumunuz nedir?

- 1.Bekâr 2.Evli
 3.Dul (eşini kaybetmiş) 4.Dul (boşanmış)

4. Evlenme şekliniz Nedir?

- 1.Görücü Usulü 2. İsteyerek 3.Kaçma/Kaçırılma 5. Beşik Kertmesi 6. Berdel 7. Tercihli Evlilik 8. Diğer

5. Eğitim durumunuz nedir?

1. Okuryazar Değil 2. Okuryazar 3. İlkokul
 4. Ortaokul 5. Lise
6.Yüksekokul

6. Kaç çocuğunuz var?.....

7. Aile Tipi

1. Çekirdek (Küçük) Aile 2. Geniş (Büyük) Aile

8. Evde kiminle yaşıyorsunuz?

- 1.Yalnız 2.Eş 3.Anne 4.Baba
 5.15 yaş altı çocuk/lar (Kaç tane?.....) 6.15 yaş üstü çocuk/lar (Kaç tane?.....)
 7.Kardeş 8.Kayınpeder 9. Kayınvalide 10.Diğer

9. Aile içinde önemli kararları kim/kimler verir?

- 1.Ben 2.Eşim 3.Çocuklar 4.Annem
 5.Babam 6.Kayın validem 7.Kayın pederim 8.Diğer

2. SAĞLIK DURUMU

10. Herhangi ruhsal veya bedensel bir rahatsızlığınız var mı? Eğer varsa tedavi gördünüz mü?

1. Evet (hastalığımızı belirtiniz.....) 2. Hayır
 1. Tedavi gördüm (tedavi şeklinizi belirtiniz.....) 2. Hayır

11. Şimdiye kadar psikolojik destek aldınız mı?

1. Evet 2. Hayır

12. Sürekli olarak kullandığınız bir ilaç var mı?

1. Evet (ise belirtiniz.....) 2.Hayır

EK-B

NİTEL GÖRÜŞME FORMU

ÇOCUK GELİN OLARAK EVLİLİK YAPMIŞ KADINLARIN RUH SAĞLIĞININ ARAŞTIRILMASI

'HAKKÂRİ İLİ ÖRNEĞİ'

- 1. Kaç yaşında nasıl evlendiğinizi ve o zaman evlilik hakkında ne bildiğinizi bize anlatabilir misiniz?**
- 2. Erken yaşta yapmış olduğunuz evlilikte, kocanızın tavrı nasıldı?**
- 3. Erken yaşta çocuk (eğer varsa) sahibi olmak evliliğinizi nasıl etkiledi?**
- 4. Erken yaşta evlenme sağlığınızı nasıl etkiledi?**
- 5. Erken yaşta evlenme ruh sağlığınızı nasıl etkiledi?**
- 6. Erken yaşta evlenmenin ruh sağlığınızı ciddi şekilde etkilendiğini düşünüyor musunuz? Açıklayabilir misiniz?**

Ek 2

T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ETİK KURULU KARARI

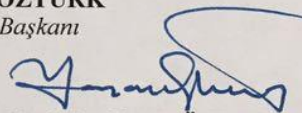
Tarihi: 23.08.2016

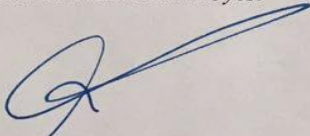
No: 28

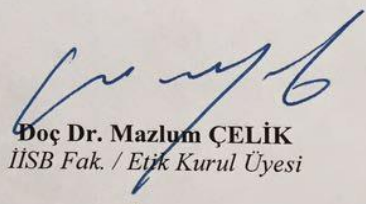
ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans
KONU:	Anket Uygulama
BAŞLIK:	Çocuk Gelin Olarak Evlilik Yapmış Kadınların Ruh Sağlığının Araştırılması
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Can TUNCER
TEZ YAZARI:	Ayhan EKİCİ
KARAR:	Olumlu

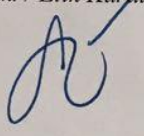

Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK
Eğitim Fak./Etik Kurul Başkanı

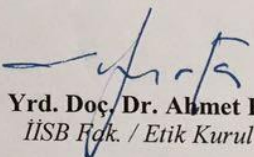

Prof. Dr. Şaban KAYIHAN
Hukuk Fak. /Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY
Eğitim Fak. / Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Tolga ARICAK
İİSB Fak. / Etik Kurul Üyesi

Doç Dr. Mazlum ÇELİK
İİSB Fak. / Etik Kurul Üyesi

Doç Dr. Ş. Senem BAŞGÜL
İİSB Fak. / Etik Kurul Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KESER
İİSB Fak. / Etik Kurul Üyesi

